

Міністерство освіти і науки України
Дніпровський державний аграрно-економічний університет
Факультет обліку і фінансів
Кафедра фінансів, банківської справи та страхування

**ДОПУСТИТИ ДО ЗАХИСТУ
В ЕКЗАМЕНАЦІЙНІЙ КОМІСІЇ:**

**Завідувачка кафедри,
д.е.н., проф.**

_____ **Світлана ХАЛАТУР**
« ____ » _____ **2023 р.**

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на тему: Менеджмент джерел формування фінансових ресурсів
аграрного підприємства для забезпечення його фінансової стійкості

Освітньо-професійна програма «Фінанси, банківська справа та страхування»
Спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»
Ступінь вищої освіти: Магістр

Здобувачка

Сабіна ІСМАЙЛОВА

**Науковий керівник,
к.е.н., доцент**

Лариса БРОВКО

Дніпро – 2023

ДНПРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНО-ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет: Обліку і фінансів

Кафедра: Кафедра фінансів, банківської справи та страхування

Освітньо-професійна програма: «Фінанси, банківська справа та страхування»

Спеціальність: 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»

Ступінь вищої освіти: Магістр

З А Т В Е Р Д Ж У Ю

Зав. кафедри _____

« _____ » _____ 2023 р.

ЗАВДАННЯ

на підготовку кваліфікаційної роботи

Ісмайлової Сабіни Ільясівни

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи: Менеджмент джерел формування фінансових ресурсів аграрного підприємства для забезпечення його фінансової стійкості

Науковий керівник: Бровко Лариса Іванівна, к.е.н., доцент

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом по ДДАЕУ від «09» жовтня 2023 р. № 3049

2. Термін подання здобувачем роботи: «05» грудня 2023 року.

3. Вихідні дані до роботи: річна звітність ТОВ «Агроцентр К» за 2018-2022 роки, законодавство України про регулювання діяльності аграрних підприємств, матеріали праць економістів-дослідників, електронні інформаційні джерела.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити)

1. Теоретико-методичні аспекти менеджменту формування фінансових ресурсів аграрного підприємства. 2. Аналіз системи управління джерелами формування фінансових ресурсів ТОВ «Агроцентр К». 3. Напрями підвищення ефективності управління джерелами фінансових ресурсів аграрного підприємства. 4. Висновки і пропозиції.

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень)

1. Сутнісні ознаки фінансових ресурсів агропідприємства. 2. Класифікація джерел фінансування аграрних підприємств. 3. Фактори впливу на забезпеченість аграрних підприємств фінансовими ресурсами. 4. Процес менеджменту джерел фінансування агропідприємства. 5. Модель побудови системи менеджменту фінансових ресурсів. 6. Динаміка пасиву балансу за 2018-2022 роки, тис. грн. 7. Динаміка структури капіталу за 2018-2022 роки, %. 8. Чистий дохід і чистий фінансовий результат роботи агропідприємства, тис. грн. 9. Внутрішній менеджмент фінансових ресурсів агропідприємства. 10. Алгоритм побудови системи фінансового контролінгу аграрних підприємств. 11. Система адаптивного менеджменту фінансових ресурсів агропідприємства. 12. Динаміка коефіцієнта фінансового ризику у 2019-2022 рр.. 13. Інтегральні показники якості мобілізації фінансових ресурсів у 2019-2022 роках та прогноз до 2025 року. 14. Прогнозована динаміка інтегральних показників якості мобілізації фінансових ресурсів за умов прийнятної величини коефіцієнта фінансового ризику.

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв

7. Дата видачі завдання «23» червня 2023 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Термін виконання етапів роботи	Примітка
1	Теоретико-методичні аспекти менеджменту формування фінансових ресурсів аграрного підприємства	04.09. 2023	виконано
2	Аналіз системи управління джерелами формування фінансових ресурсів ТОВ «Агроцентр К»	10.10. 2023	виконано
3	Напрями підвищення ефективності управління джерелами фінансових ресурсів аграрного підприємства	02.11.2023	виконано
4	Висновки і пропозиції	25.11.2023	виконано
5	Оформлення роботи	01.12.2023	виконано

Здобувачка _____
(підпис)

Сабіна ІСМАЙЛОВА

Керівник роботи _____
(підпис)

Лариса БРОВКО

ЗМІСТ

РЕФЕРАТ	4
ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ МЕНЕДЖМЕНТУ ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ АГРАРНОГО ПІДПРИЄМСТВА	8
1.1. Фінансові ресурси підприємства: сутність і джерела формування	8
1.2. Методичні підходи до менеджменту фінансових ресурсів підприємства	15
1.3. Оцінювання ефективності менеджменту формування фінансових ресурсів аграрного підприємства	22
Висновки до розділу 1	26
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ДЖЕРЕЛАМИ ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ АВ ТОВ «АГРОЦЕНТР К»	28
2.1. Організаційно-економічна характеристика підприємства	28
2.2. Оцінка стану фінансового забезпечення аграрного підприємства	34
2.3. Аналіз фінансової стійкості аграрного підприємства	44
Висновки до розділу 2	47
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ ДЖЕРЕЛАМИ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ АГРАРНОГО ПІДПРИЄМСТВА	49
3.1. Комплексний підхід до управління фінансовими ресурсами аграрних підприємств	49
3.2. Розробка адаптивної системи менеджменту джерел фінансових ресурсів аграрного підприємства	56
3.3. Прогнозування інтегральних показників якості формування фінансових ресурсів підприємства	65
Висновки до розділу 3	71
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ	72
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	75
ДОДАТКИ	82

РЕФЕРАТ

Тема: «Менеджмент джерел формування фінансових ресурсів аграрного підприємства для забезпечення його фінансової стійкості»

Кваліфікаційна робота містить: 81 с., 14 рис., 12 табл., 2 додатки, 54 літературних джерела.

Об'єкт дослідження – процес управління фінансуванням аграрного підприємства.

Предмет дослідження – постають теоретико-методичні аспекти менеджменту джерел фінансування агропідприємства.

Метою роботи є встановлення напрямів удосконалення менеджменту джерел формування фінансових ресурсів аграрних підприємств у контексті забезпечення їхньої фінансової стійкості.

Методи дослідження – економічного та фінансового аналізу, статистики, графічний, групування, економіко-статистичний, методи аналізу та інтеграції, методи узагальнення результатів дослідження.

В ході виконання кваліфікаційної роботи магістра було запропоновано модель інтегрованого підходу до встановлення цільових значень допустимих коефіцієнтів фінансового ризику при мобілізації фінансових ресурсів агропідприємства, що дозволяє більш свідомо ставитися до залучення позикового капіталу, його кількісної та якісної структури.

Результати рекомендовані до впровадження аграрно-виробничим товариством з обмеженою відповідальністю «Агроцентр К», м. Дніпро.

КЛЮЧОВІ СЛОВА

ФІНАНСОВІ РЕСРУСИ, АГРАРНЕ ПІДПРИЄМСТВО, ФІНАНСОВА СТІЙКІСТЬ, ФІНАНСОВИЙ КОНТРОЛІНГ, ФІНАНСОВИЙ РИЗИК

KEYWORDS

FINANCIAL RESOURCES, AGRICULTURAL ENTERPRISE, FINANCIAL STABILITY, FINANCIAL CONTROL, FINANCIAL RISK

ВСТУП

Успішні інвестиційна та господарська діяльності можливі лише при надійній фінансовій базі, тобто достатньому розмірі фінансових ресурсів. Мобілізація джерел коштів, необхідних підприємству для досягнення його цілей, називається фінансуванням. У свою чергу, для успішного досягнення цілей бізнесу утворюється порядок фінансового забезпечення діяльності із застосуванням різноманітних форм і методів, який називається фінансовою діяльністю. Отже, основним змістом фінансової діяльності є забезпечення підприємств грошовими коштами. Наявність власних ресурсів фінансових та ефективність їх розміщення підприємством визначають його фінансове становище (прибутковість, оборотність, платоспроможність, ліквідність, стійкість фінансову).

При формуванні аграрними підприємствами та подальшому вкладанні фінансових ресурсів істотне значення має їх фінансова структура. Збільшення обсягів власних коштів схвально впливає на фінансову результативність діяльності агропідприємства. Необґрунтовано висока доля позикових коштів обтяжує фінансову діяльність, вимагаючи збільшення витрат на сплату відсотків за банківськими кредитами, дивідендів за акціями та виплат за облігаціями, знижуючи ліквідність балансу агропідприємства й підвищуючи фінансові ризики. Тому для конкретних випадків використання позик доцільність вказаних дій має бути детально вивчена.

Достатня кількість власних коштів забезпечує розвиток аграрного підприємства та демонструє готовність власників розділяти ризики, викликані роботою підприємства. Істотний рівень фінансування власними коштами впливає позитивно на розподільчі відносини між конкретними суб'єктами. Водночас вважається, що господарська діяльність повинна гарантувати зростання добробуту власників підприємства. Цього неможливо досягти без належного вирішення низки завдань, що постають перед керівництвом при встановленні джерел забезпечення ресурсів у повсякденній

діяльності. Тому, забезпечення ефективності фінансового менеджменту на конкретному підприємстві вимагає обґрунтування й впровадження відповідної моделі управління самофінансуванням як цілісної системи прогнозування, планування й контролювання процесів генерування і розподілення прибутку підприємства.

На сьогоднішній день проблема забезпечення належного фінансування діяльності залишається актуальною для українських підприємств. Це розкриває недосконалість системи менеджменту фінансових джерел ресурсів, що використовується аграрними підприємствами. Основними цілями формування капіталу є створення потрібної величини необоротних і оборотних засобів. Отже, управління капіталом визначається не тільки раціональним використанням накопичених ресурсів, а й зі створенням ресурсів, що гарантують подальший розвиток аграрного підприємства.

Наукове підґрунтя розвитку теоретичних, методичних і практичних аспектів менеджменту фінансових ресурсів на мікрорівні представлено в працях вчених-економістів, таких як: Абдуллаєва А.Є., Аранчій В.І., Бражник Л.В., Гайбура Ю.А., Герасимчук О.В., Ігнатенко М.М., Луценко Ю.О., Масюк Ю.В., Нечипоренко А.В., Ромашко О.М., Телегін В.В., Томашевська А.В., Форкун І.В., Халатур С.М. й інші.

Метою роботи є встановлення напрямів удосконалення менеджменту джерел формування фінансових ресурсів аграрних підприємств у контексті забезпечення їхньої фінансової стійкості.

При досягненні окресленої мети в роботі виконані такі завдання:

- визначити сутність і сучасні проблеми менеджменту фінансування ресурсів підприємств;
- дослідити особливості залучення ресурсів при фінансуванні агропідприємств;
- охарактеризувати підходи до оцінювання результативності менеджменту джерел фінансування;

- проаналізувати стан мобілізації джерел фінансування агропідприємства;
- оцінити фінансову стійкість агропідприємства;
- окреслити напрями зростання результативності менеджменту джерел фінансування агропідприємства.

Об'єктом дослідження є процес управління фінансуванням аграрного підприємства.

Предметом дослідження постають теоретико-методичні аспекти менеджменту джерел фінансування агропідприємства.

У роботі використано сукупність загальних і спеціальних методів науки: економічного та фінансового аналізу, статистики, графічний, групування, економіко-статистичний, методи аналізу та інтеграції, методи узагальнення результатів дослідження.

При написанні роботи були використані наукові праці провідних вчених, підручники, навчальні посібники за темою дослідження, статистичні дані, фінзвітність підприємства та дані з інтернет-ресурсів. Безпосередній фінансовий аналіз проводився на базі звітності ТОВ «Агроцентр К».

Наукова новизна роботи полягає в розробленні моделі інтегрованого підходу до встановлення цільових значень допустимих коефіцієнтів фінансового ризику при мобілізації ресурсів агропідприємства, що дозволяє більш свідомо ставитися до залучення позикового капіталу, його кількісної та якісної структури.

Практичне значення завершеної роботи представляється у висновках і пропозиціях, які покликані надати допомогу аграрним підприємствам при створенні дієвої системи менеджменту джерел фінансування, що адаптована до сучасних умов ведення бізнесу.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ МЕНЕДЖМЕНТУ ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ АГРАРНОГО ПІДПРИЄМСТВА

1.1. Фінансові ресурси підприємства: сутність і джерела формування

Системна трансформація сільськогосподарського сектору в умовах нестабільності та невизначеності потребує від аграрних підприємств адаптації до ринкового середовища. Однією з найсерйозніших проблем є забезпечення підприємств ресурсами, особливо фінансовими. В свою чергу, забезпеченість будь-якими матеріальними чи трудовими ресурсами також залежить від фінансової спроможності підприємства.

Фінансові ресурси визначаються як найважливіший чинник економічного піднесення підприємства. Сьогодні дослідники формують термін «фінансові ресурси», спираючись на цілі і завдання, які ставлять у своїх дослідженнях. Це припускає виділення кількох підходів до сутнісного розпізнавання ресурсів фінансових:

- як активів підприємств;
- як пасивів підприємств;
- як грошових накопичень, доходів і надходжень.

Позицію щодо розпізнавання фінансових ресурсів як активів підприємства представляють А. Абдуллаєва, Л. Бражник, К. Великих та інші. А. Абдуллаєва трактує це поняття як актив підприємства і пов'язує його з авансованим капіталом. Останній представляється як органічно пов'язані ресурси, що обертаються на всіх стадіях кругообігу і гарантують функціонування підприємства в усіх його сферах діяльності [1]. Варто зазначити, що активи відображають лише ті засоби фірми, в які вже вкладено кошти, і не всі з них відразу є фінансовими ресурсами, тому мають неоднаковий ступінь ліквідності.

На думку Л. Бражник, фінансові ресурси – це кошти грошові, їх еквіваленти та активи майнові [4]. К. Великих підходить до визнання фінансових ресурсів як до найбільш ліквідних активів фірми, які гарантують безперервність грошових потоків [9].

Поширеною є думка, що фінансові ресурси – це «гроші, вкладені в активи: основні та оборотні», і тому вони комплексно проектується в пасиві балансу. Однак пасиви реально також не є фінансовою основою, оскільки вони лише вказують на те, що кошти, витрачені в минулому, віднесені до певного джерела коштів.

О. Герасимчук розпізнає фінансові ресурси як засоби грошові, що формують капітал (власний і позиковий) і які вкладаються в активи і здійснення нормальної діяльності задля отримання економічних вигод. З цього твердження автор виводить основну мету підприємства при залученні таких ресурсів – формування джерел фінансування і витрачання їх лише за цільовим призначенням [14].

А. Нечипоренко та А. Рибалкіна встановлюють фінансові ресурси підприємницької структури як доходи і надходження фінансові, що є у розпорядженні фірми, і спрямовуються на здійснення витрат на розширення діяльності, покриття боргів фінансових, економічне стимулювання працівників. У цьому визначенні автори акцентують увагу на цільовому спрямуванні фінансових ресурсів [31]. До речі, багато дослідників відстоюють цільовий підхід при застосуванні фінансових ресурсів, зокрема на розвиток виробництва, забезпечення боргів, утримання невиробничих об'єктів і створення резервів, фінансування майбутнього розвитку фірми, обов'язкову мобілізацію їх у конкретні фонди.

І. Петровська та Л. Шостак, зосереджуючись на сфері формування доходів, зазначають, що фінансові ресурси – це загальний підсумок грошових ресурсів (доходів), отриманих підприємством за якийсь період або на дату під час продажу продукції (операційна діяльність), необоротних й оборотних активів (інвестиційна діяльність) і зобов'язань (фінансова діяльність) [33].

Однак грошові доходи не можна вважати повністю фінансовими ресурсами фірми, оскільки вони включають заробітну плату, орендну плату, податки та платежі за кредитами.

Л. Полятикiна обґрунтовує фінансові ресурси як кошти грошові, що залучаються в підприємницький оборот із різноманітних джерел задля отримання економічної вигоди, тобто ключовою умовою отримання фінансових ресурсів беззаперечно вважають дохід від продажів [36].

Кожна з цих точок зору має своє раціональне «зерно». Дослідники, які зв'язують ресурси фінансові з активами підприємств, розглядають їх як сукупність вже інвестованих ресурсів, які мають бути використані та приносити прибуток. З іншого боку, підхід, який ототожнює фінансові ресурси із пасивами, фокусується на фактичних джерелах коштів, які колись були інвестовані в компанію. Але і перший, і другий підхід розглядає лише обсяг ресурсів фінансових у певний момент часу, коли складається баланс, і не враховує постійний рух грошових потоків, який неминуче супроводжує будь-яку діяльність компанії.

Отже, фінансові ресурси розкривають найважливіші передумови економічного життя в узагальненому вигляді і є специфічним поняттям, похідним від загальної категорії «капітал», разом з такими видовими поняттями як «основний капітал» і «людський капітал» .

Сутнісні ознаки ресурсів фінансових як економічної категорії поєднано на рисунку 1.1.

Важливо зазначити, що згадані на рисунку 1.1. характеристики щільно пов'язані поміж собою. Наприклад, здатність аграрних підприємств трансформувати фінансові ресурси здебільшого підкріплюється їхньою високою ліквідністю, яка зростає під час сезонної потреби у виробничих ресурсах, інвестиціях, а також страхуванні фінансових ризиків. Фінансові ресурси як об'єкти купівлі-продажу, володіння та розпорядження стають, відповідно, джерелами доходів підприємства.

Рис. 1.1. Сутнісні ознаки фінансових ресурсів агропідприємства
Джерело: узагальнено автором за даними [21, 34, 48]

Аналіз наукового тлумачення ресурсів фінансових дозволяє надати більш точне формулювання. Фінансові ресурси – це сукупна величина всіх коштів грошових або прирівняних до них ліквідних активів (грошовий капітал) підприємства, що інвестовані або можуть бути інвестовані у фізичний виробничий капітал. Цей капітал відшкодовується в процесі діяльності, капіталізується як нерозподілений прибуток і знову повертається в активи підприємства. Тут під фізичним виробничим капіталом розуміються активи (необоротні та оборотні), джерела забезпечення яких відображені в пасивах підприємства.

Важливою частиною процесу мобілізації ресурсів має бути з'ясування їхніх джерел. В економічній літературі присутні два основних підходи до трактування джерел фінансування [4, 45]:

- макроекономічний – розкриває фінансові ресурси як ВВП або новостворену вартість у суспільстві;

- мікроекономічний – передбачає, що для підприємств такими ресурсами є фінансовий капітал (зовнішній і внутрішній).

Слід вказати, що багато науковців розрізняють та деталізують внутрішні та зовнішні джерела утворення як для власного, так і для позикового [15, 40]. Такий підхід логічно пояснюється існуванням внутрішніх та зовнішніх надходжень грошових потоків як основи фінансових ресурсів. Проте деякі складові внутрішнього позикового капіталу за своїм економічним змістом не є позиковими коштами (наприклад, непогашена внутрішня та зовнішня кредиторська заборгованість) і доречність їх віднесення до позикових коштів є сумнівною.

За своїми джерелами фінансові ресурси на різних етапах господарювання включають власні та кредитні (позичені) кошти, а також залучені кошти – грошові або матеріальні надходження (рис. 1.2). Матеріальні надходження також потрапляють до уваги, оскільки їх можна конвертувати в один з елементів ресурсів фінансових за необхідності [49].

Самофінансування є результатом внутрішніх потоків грошових у подібні чистого прибутку від звичайної й надзвичайної діяльності та зовнішніх потоків грошових, таких як внески засновників (акціонерів), цільові надходження та безоплатна допомога.

Підприємства отримують залучені кошти як відстрочку платежів за певними зобов'язаннями, наприклад, перед засновниками, працівниками, діловими партнерами, бюджетом і цільовими державними фондами [46]. Ці кошти не є фактичними грошовими надходженнями, але мають певну вартість, яку підприємство продовжує використовувати впродовж якогось терміну, забезпечуючи оборот підприємства та генеруючи дохід. Такі кошти,

як правило, не вимагають від компанії додаткових платежів за їх використання, але надмірне використання цього джерела фінансування може зашкодити діловій репутації компанії.

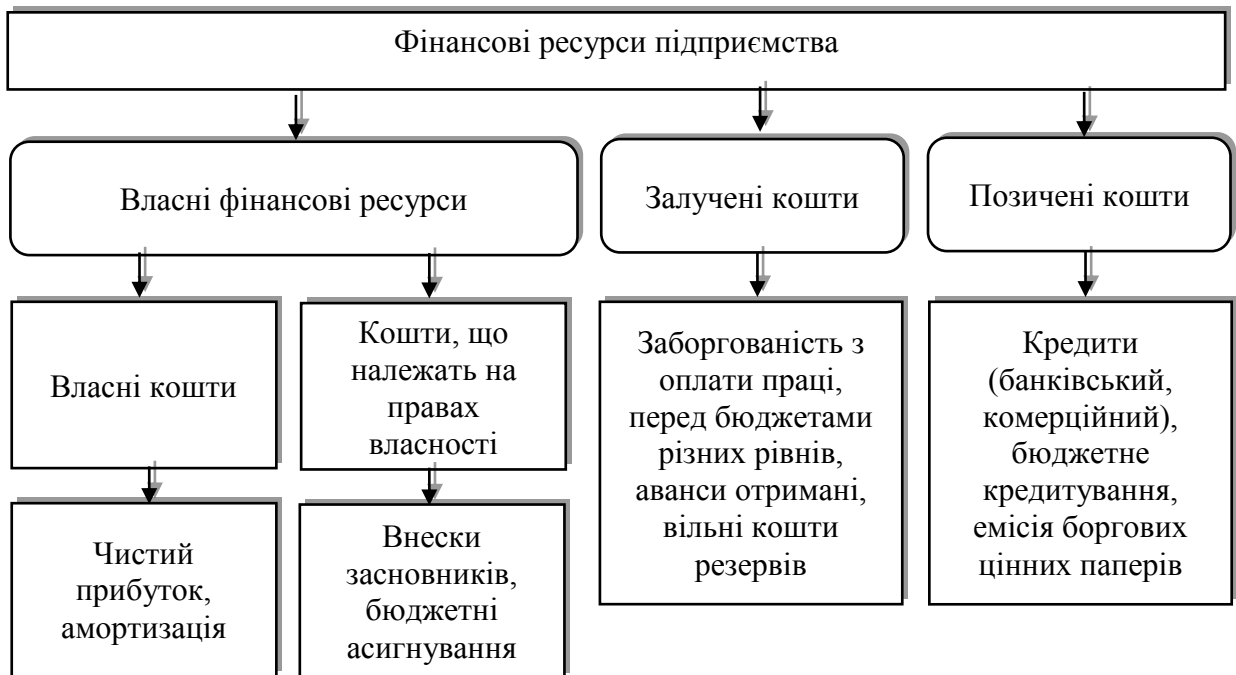

Рис. 1.2. Класифікація джерел фінансування аграрних підприємств

Джерело: узагальнено автором за даними [2, 20, 48]

Позикові кошти залучаються компанією у вигляді кредитів від фінансових установ та фінансових ринків. Ці кошти надаються на певний строк і для певної мети використання, а компанія зобов'язана сплачувати кредиторі певну винагороду за їх використання. Але не дивлячись на ці додаткові витрати їх використання є бажаним, якщо віддача (прибуток) від такого фінансування перевищує рівень відсотків за кредитом.

Формування ефективного механізму фінансування агропідприємств є багатоаспектним питанням, яке враховує специфіку, взаємозалежність умов і взаємозв'язок чинників впливу на даний процес.

Розглядаючи галузеві відмінності для сільгоспідприємств, варто представити, що деякі з них є суб'єктивними, тобто зумовлені фактичним

становищем сільськогосподарських підприємств у поточних умовах, а деякі – об'єктивними, тобто зумовлені особливостями аграрного виробництва.

Як сфера матеріального виробництва, сільське господарство має багато особливостей, які діють на його фінансовий стан у ринковій економіці. Тому доцільно виділити декілька особливостей, пов'язаних із ресурсами фінансовими, притаманних цьому особливому функціональному сектору, а саме: сезонність, більш довший виробничий цикл, значна потреба в кредитних коштах, масштабне використання земельної оренди та особливі правила мобілізації для певних організаційно-правових форм (рис. 1.3).

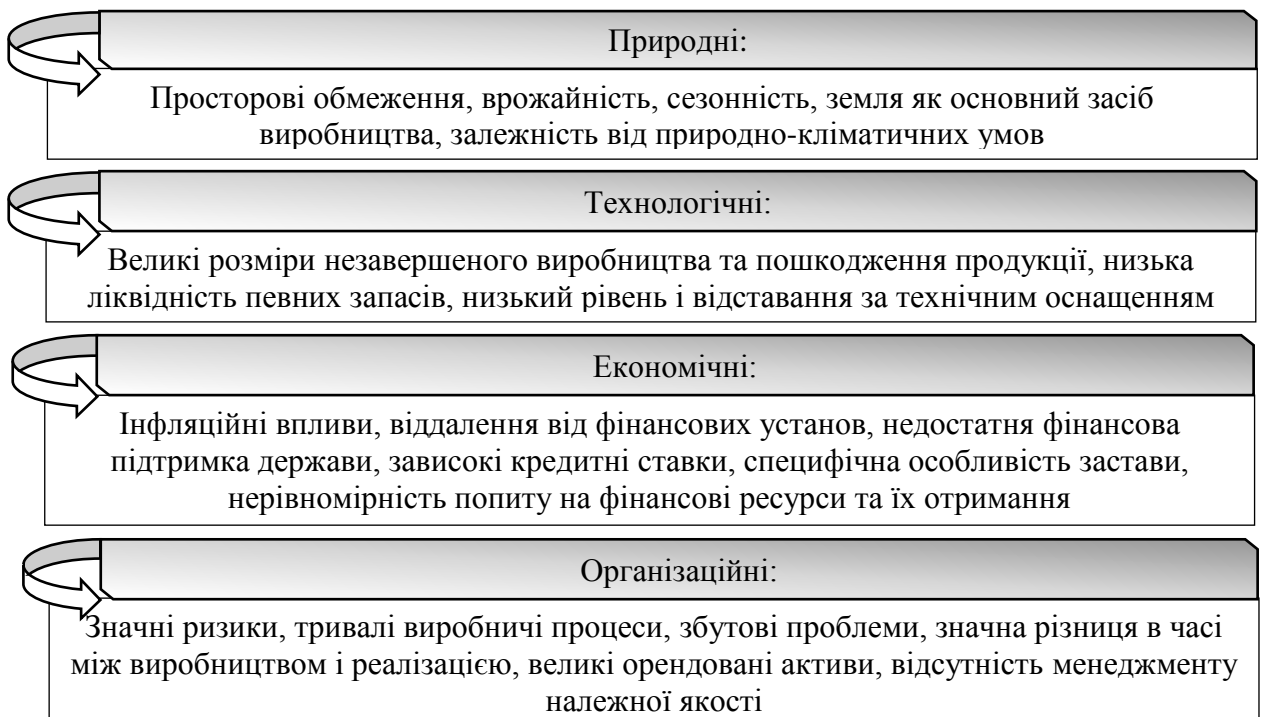

Рис. 1.3. Фактори впливу на забезпеченість агропідприємств фінансовими ресурсами

Джерело: узагальнено автором за даними [25, 48]

Важливо зафіксувати, що всі перераховані вище особливості тісним чином взаємопов'язані. Це виявляється тим, що докорінні реформи, спрямовані на приватизацію сільськогосподарських об'єктів, розвинення сучасних форм господарювання на селі та зміну земельного законодавства, призвели до формування суб'єктивних особливостей господарювання, таких

як недосконалість (чи відсутність) механізмів розширеного відтворення власних та орендованих основних фондів.

Важливо зазначити, що об'єктивні природні особливості сільськогосподарського виробництва досить тісно переплітаються з іншими технічними, організаційними та економічними факторами, які мають комплексний вплив на підсумки роботи агропідприємств.

Так, однією з істотних відмінностей діяльності сільгосппідприємств є те, що сільськогосподарське виробництво базується на використанні землі як визначального засобу виробництва.

Земельні ділянки розподіляться в сільському господарстві на тривалий період часу і сільськогосподарська продукція виробляється безпосередньо на них. Земля як основний виробничий засіб потребує розширеного відтворення, що вимагає від виробників інвестування достатнього обсягу капіталу (основного та оборотного) і здійснення інвестицій відповідно до фактичних масштабів землекористування.

Особливістю українських сільгосппідприємств є те, що більшість з них орендують землю та майно у великої кількості власників (91,2% сільськогосподарських угідь орендується аграрними підприємствами) [20]. Це має значний вплив на забезпечення цих підприємств ресурсами фінансовими, головним чином через великі орендні платежі.

Всі вищезазначені галузеві відмінності сільгосппідприємств мають враховуватися при формуванні системи фінансового менеджменту в аграрному секторі, а також в процесі моніторингу актуальних тенденцій накопичення ресурсів фінансових і менеджменту капіталу агропідприємств.

1.2. Методичні підходи до менеджменту фінансових ресурсів підприємства

Менеджмент ресурсів фінансових підприємств агросектору є важливим елементом ефективного управління в цілому. Зміни в цій сфері, спричинені

можливими порушеннями бізнес-угод, можуть призвести до низки фінансових ризиків і вплинути на стабільність розвитку. Порушення ритмічності та стабільності бізнес-процесів, зростання фінансових витрат, зниження якості продукції, конкурентоспроможності та інших процесів є поширеними наслідками фінансових ризиків. Тому для отримання фінансової стійкості агропідприємства необхідно підтримувати баланс між нарощуванням ресурсів фінансових і прибутковістю виробництва конкурентоспроможної продукції. Це забезпечить стійку платоспроможність підприємства.

На думку О. Польової, управління фінансовими ресурсами агропідприємства є переважаючим чинником формування його господарської діяльності й ключовою умовою досягнення ефективності функціонування. Водночас, це процес, спрямований на вдосконалення фінансового механізму, координацію фінансових операцій підприємства і забезпечення їх упорядкованості та збалансованості [35].

О. Рубай та Л. Синявська визначають менеджмент фінансових ресурсів як систему з принципами та методами розробки й провадження управлінських рішень при формуванні, розподілі й вкладанні фінансових ресурсів агропідприємства [40].

Л. Полятикіна стверджує, що управління спрямоване на забезпечення формування підприємством достатніх розмірів фінансових ресурсів згідно цілей розвитку та найбільш ефективного застосування наявних обсягів ресурсів фінансових за головними напрямками діяльності [36].

Керування фінансовими ресурсами проводиться на стадіях їх мобілізації, розподілення та використання. Це включає процес формування ресурсів власних і позикових як основного джерела фінансування активів (основних та оборотних) підприємства, фінансового забезпечення всіх видів діяльності задля отримання прибутку, погашення різних видів заборгованості, забезпечення різнобічного розвитку та піднесення ринкової

вартості підприємства, також для реалізації цілей стратегії та тактики підприємницької діяльності [43].

Система менеджменту фінансових ресурсів виконує функцію забезпечення нормальних умов мобілізації й вкладення фінансових ресурсів у підприємницьку діяльність і вдосконалення їх структури для максимізації добробуту засновників підприємства в поточному періоді та майбутньому [46].

Менеджмент фінансових ресурсів постає складним системним завданням для аграрних підприємств. Це пов'язується з тим, що разом з платоспроможністю та прибутковістю необхідно забезпечити безперервний обіг фінансових ресурсів [51].

Системний підхід до менеджменту ресурсів фінансових окреслюється такими складовими:

- роль – досягнення корпоративних цілей;
- функції – аналіз фінансових ресурсів, вибір варіантів, розробка планів реалізації, контроль і моніторинг виконання, встановлення й коригування відхилень;
- потік – рух фінансів та інформації між елементами системи;
- побудова – загальна стратегія дій, що визначає спільну роботу окремих складових системи [2, 8].

Для підприємства основні етапи менеджменту джерел фінансування зображено на рисунку 1.4.

Процес керування фінансовими ресурсами формулює:

- цілі та задачі менеджменту;
- удосконалення методів оцінки результативності вкладання фінансових ресурсів;
- розроблення та оцінювання напрямів оптимізації керування фінансовими ресурсами;
- розробку системи методів управління найбільш ліквідними активами;
- підготовку політики адміністрування фінансових ресурсів [9].

Найважливішим завданням менеджменту в цій сфері є превентивний пошук можливих змін через порушення в плані управління фінансовими ресурсами, і затвердження заходів щодо коригування встановлених недоліків. Відтак, процес менеджменту фінансових ресурсів систематизує збір, обробку та перетворення даних про стан факторів суттєвого впливу на мобілізацію фінансових ресурсів. Перш за все, це стосується кредитів і кредиторської заборгованості.

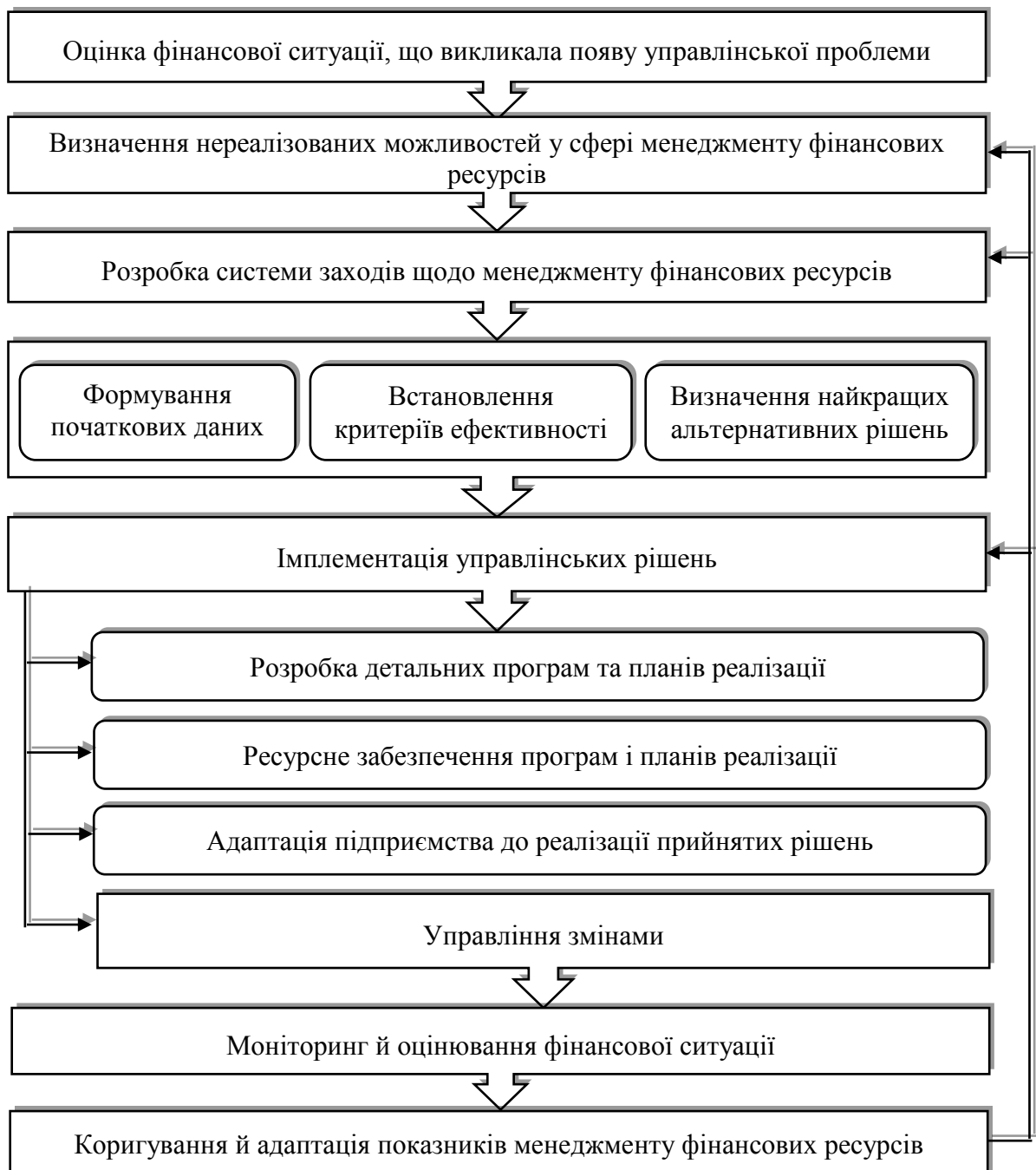

Рис. 1.4. Процес менеджменту джерел фінансування агропідприємства
Джерело: узагальнено автором за даними [7, 48]

Таким чином, менеджмент фінансових ресурсів агропідприємства – це комплекс управлінських дій, спрямованих на постановку цілей, вибір форми і джерела фінансування та розробку різноманітних методів впливу і управління для забезпечення успішності у досягненні визначених цілей.

Основними завданнями процесу управління є:

- забезпечення фінансових ресурсів вчасно, на вигідних умовах і безперервно;
- забезпечення наявності фінансових ресурсів, потрібних для економічного розвитку.

Для досягнення ефективності менеджменту фінансових ресурсів вимагається науково обґрунтувати методи і прийоми їх формування, розподілення і використання. Для цього важливо виокремити цілі та результати обігу ресурсів фінансових, засоби та фактори впливу на зміни цього кругообігу (рис. 1.5.).

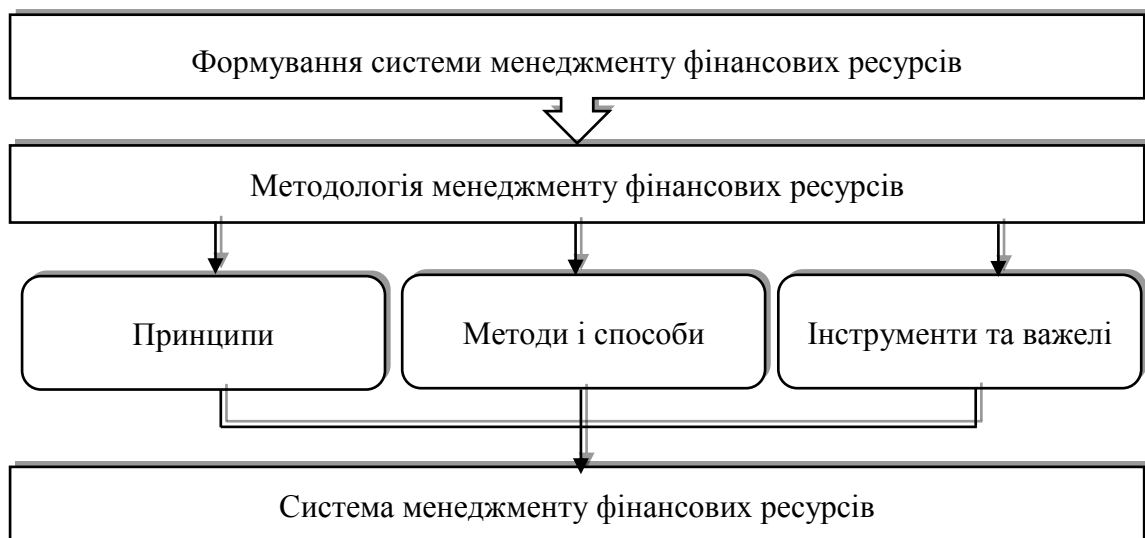

Рис. 1.5. Модель створення системи менеджменту фінансових ресурсів
Джерело: узагальнено автором за даними [22, 48]

Виконання конкретного завдання менеджменту ресурсів фінансових визначається, з одного боку, організацією системи реалізації прийняття рішень, а з іншого – від системи прийомів і методів, що використовуються для затвердження управлінських рішень.

Безпосередньо процес управління можна вивчати через суб'єкти, об'єкти, предмети, цілі, принципи та методи. Координація фінансових потоків підприємства й досягнення їхньої збалансованості, достатності та оптимальності розпізнається як ключове завдання керування фінансовими ресурсами.

До об'єктів менеджменту ресурсів фінансових відносять:

- економічні зв'язки підприємства із засновниками, державою, комерційними організаціями, іншими підприємствами та фізичними особами;
- мобілізацію, розподілення і використання доходів і прибутку;
- фінансові ресурси за джерелами формування, складом і структурою;
- складники структури та кругообігу капіталу;
- мобілізація і вкладання грошових ресурсів;
- систему грошового обігу;

Адміністративно менеджмент фінансів підприємств може бути побудований по-різному, залежно від різновидів діяльності та розмірів підприємств. На великих підприємствах створюється спеціальна служба, очолювана фінансовим директором, яка охоплює бухгалтерську та фінансову служби. У невеликих фірмах роль фінансового директора виконує керівник бухгалтерії.

Різноманітність фінансових ресурсів унеможливорює управління цим завданням на підприємстві без спеціалізованої організації. У багатьох компаніях сьогодні фінансові та бухгалтерські завдання об'єднані в рамках бухгалтерії. Однак хороший бухгалтер не обов'язково є одночасно хорошим фінансовим менеджером.

Менеджмент фінансових ресурсів направлений на розв'язання наступних завдань: збереження позицій компанії в конкурентному

середовищі, запобігання банкрутству та фінансовим невдачам, збільшення її вартості на ринку, досягнення темпів піднесення фінансового потенціалу компанії, піднесення обсягів виробництва й продажів, збільшення прибутку, зниження витрат та забезпечення прибуткової діяльності.

У процесі мобілізації ресурсів фінансових використовуються наступні стратегії:

1. Використання виключно або частково власних ресурсів задля розширення ринкової ніші.
2. Об'єднання на ринку фінансових ресурсів для підтримки окремих проєктів.
3. Залучення якомога більше джерел фінансування задля реалізації інноваційних програм.
4. Залучення спонсорського фінансування з боку великих компаній та венчурне фінансування [17].

Для прийняття бізнес-рішень щодо керування фінансовими ресурсами використовують як традиційні, так і прогресивні методи.

Традиційні методи включають наступні групи:

1. Методи збільшення власного капіталу:
 - внески засновників та акціонерів до капіталу статутного;
 - формування прибутку від основною діяльності;
 - отримання податкових пільг;
 - отримання фінансової допомоги, яку не потрібно повертати.
2. Методи збільшення позикового капіталу:
 - залучення кредитів банків;
 - отримання підприємством товарних кредитів;
 - отримання допомоги фінансової на поворотній основі.

Існують і більш прогресивні методи, які можемо розділити на такі групи:

1. Способи нарощення власного капіталу:
 - випуск депозитарних розписок на міжнародних фінансових ринках;

- створення похідних паперів на акції підприємств.

2. Способи приросту позикового капіталу:

- випуск корпоративних облігацій на внутрішньому та міжнародному ринках;

- використання факторингового кредитування;

- кредитування на умовах РЕПО.

3. Способи раціонального використання активів:

- дисконтування дебіторської заборгованості;

- використання товаророзпорядчих цінних паперів;

- лізинг основних засобів.

Який саме метод буде обрано, залежить від знань, досвіду й особистих якостей менеджера та виду роботи, яку необхідно виконати [47].

Як бачимо, менеджмент фінансових ресурсів виявляється досить багатограним процесом, який варіюється залежно від масштабу підприємства і виду галузі. Раціональність системи менеджменту фінансових ресурсів агропідприємства також буде визначатися гнучкістю та здатністю системи реагувати на непередбачувані обставини. Окремі підприємства, як правило, повинні обирати найбільш прийнятні критерії в конкретний момент своєї діяльності.

1.3. Оцінювання ефективності менеджменту джерел формування фінансових ресурсів аграрного підприємства

Рівень ефективності менеджменту фінансових ресурсів визначається якістю організації їх аналізу. Аналіз – це метод дослідження економічної системи, допоміжна функціональна підсистема загальної системи менеджменту [30].

Аналізування фінансових ресурсів постає ключовим етапом загальної системи менеджменту підприємства, сукупністю методів обробки,

перетворення та застосування інформації задля забезпечення конкурентоспроможності підприємств [20].

Аналіз джерел фінансування підкріплюється вирішенням низки завдань:

- 1) здійснити загальну оцінку фінансових ресурсів;
- 2) визначити оптимальний розмір, склад і структуру ресурсів фінансових;
- 3) оцінити ефективність застосування і вкладання фінансових ресурсів;
- 4) сформувати фінансову стратегію підприємства;
- 5) аналізування впливів факторів на процеси мобілізації і вкладання фінансових ресурсів;
- 6) дослідити зміни у фінансовому забезпеченні підприємства та їхні напрями;
- 7) виявити та мобілізувати можливості піднесення ефективного менеджменту ресурсів фінансових;
- 8) підготувати пропозиції щодо пошуку резервних засобів для усунення розпізнаних проблем і підвищення рівня менеджменту фінансових ресурсів [43].

Для забезпечення максимальної результативності завдання аналізу повинні бути взаємоузгодженими.

На підприємствах для аналізу ресурсів фінансових застосовують різноманітні методи, які можливо поділити на такі групи:

- методи класичні – балансовий, арифметичних різниць, підстановок, відсоткових чисел, інтегральний, дисконтування;
- методи статистичні – групування, індексний, середніх і відносних показників, графічний, динамічної обробки показників;
- методи математичного вивчення зв'язків – аналіз регресії, кореляції, дисперсії, дискримінант, коваріації, факторний;
- методи економетричні – теорії міжгалузевого балансу, матричні.

Компанії з іноземним капіталом використовують модель DuPont задля оцінювання фінансових ресурсів. Модель показує факторну залежність ключових елементів фінансової звітності компанії. Модель Дюпона виявляє вплив рентабельності продажів, оборотності активів та коефіцієнта фінансового ризику (левериджу) на прибутковість власного капіталу. Ці фактори узагальнюють фінансові ресурси компанії на певну дату та порівняння. Зокрема, вони підсумовують активи та пасиви звіту про прибутки й збитки та балансу компанії [49].

Кожен із вказаних показників має своє самостійне значення і вагу та характеризує його долю у загальних фінансових ресурсах. Тому кожен показник слід оцінювати не окремо, а системно.

Для ефективної оцінки менеджменту фінансових ресурсів слід побудувати систему фінансових коефіцієнтів. Потрібно обрати основні коефіцієнти, що входять до підсистеми, яка розглядається. Це дозволить більш повно досліджувати на підприємстві ефективність процесів утворення, розподілення й розміщення ресурсів фінансових і своєчасно відповідати на зміни в їх розвитку.

Аналіз ефективності менеджменту фінансових ресурсів потребує оцінки низки ключових показників ділової активності, ліквідності, фінансової стійкості, рентабельності. Використання наукових складових організації економічного аналізу забезпечує широкий спектр функцій, адаптованих до потреб користувачів. Розробка системи індикаторів оцінювання фінансового стану передбачає відбір необхідного набору фінансових показників, об'єднання їх у відповідні групи та пояснення методики їх оцінки і розрахунку.

Фінансова стійкість вказуватиме на можливості підприємства протистояти фінансовим труднощам. Це стан, при якому отриманий прибуток створює передумови самофінансування і підприємство не потребує зовнішніх джерел утворення активів. Фінансову стійкість також можна

розуміти як характеристику відповідності між структурою джерел фінансування та структурою активів.

На противагу оцінці платоспроможності, яка характеризує поточні активи та короткострокові борги, фінансова стійкість розпізнається шляхом аналізу відповідності між співвідношенням джерел фінансування і станом його активів.

Фінансова стійкість окреслює також рівень стабільності фінансового стану, що розпізнається достатнім обсягом власного капіталу в джерелах фінансування. Достатність величини власного капіталу виявляє, що зовнішнє фінансування використовується лише в тій мірі, в якій воно забезпечує своєчасне погашення. При цьому короткострокові борги не мають перевищувати суму поточних активів. Ліквідність – це здатність перетворювати активи в грошові кошти [49].

Поняття фінансової стійкості є багатограним для підприємства. Воно відзначається фінансовою незалежністю, вмінням розпоряджатися власними коштами, вичерпною фінансовою забезпеченістю своєї діяльності та станом виробничого процесу. Забезпечення фінансової стійкості можлива при ефективному формуванні, розподіленні й розміщенні фінансових ресурсів у виробничу діяльність. Фінансова стійкість встановлюється як критерій надійності контрагента. Її оцінювання є індикатором для зовнішніх агентств судити про фінансові можливості підприємств у довгостроковій перспективі [17].

Фінансова стійкість проектує надійно гарантовану платоспроможність, збалансованість власних і запозичених засобів, незалежність від негативної кон'юнктури ринку і порушень з боку контрагентів, довірчі відносини з кредиторами та інвесторами і ступінь залежності від них, наявність прибутку, здатного забезпечити власні кошти.

Необхідність розрахунку коефіцієнтів ліквідності особливо важлива в періоди економічної нестабільності. Ліквідність відповідає на питання, чи має підприємство достатньо коштів для повернення поточних боргів.

Ліквідність також розраховують, коли потрібно перевірити, чи здатне підприємство своєчасно погасити свої борги, тобто за рахунок існуючих коштів.

Аналізуючи підприємницьку діяльність, можна розрахувати, наскільки ефективно агропідприємство використовує свої кошти при здійсненні цієї діяльності. Рентабельність – це відносний індикатор прибутковості, який визначається здатністю підприємства генерувати прибуток для своїх власників. Високий рівень рентабельності виявляє діяльність підприємства такою, що забезпечує інтереси своїх акціонерів і підвищує захист своїх кредиторів.

Крім цих показників, результативності вкладання фінансових ресурсів можливо встановити за допомогою методів прогнозування банкрутства. Ці методи базуються на розрахунку ймовірності банкрутства компанії. Кожне підприємством індивідуально обирає метод для включення в систему. Це залежить від його стратегічного плану, стадії життєвого циклу і тактичних цілей.

Таким чином, важливою частиною аналізування фінансової стійкості постає вивчення джерел його ресурсів фінансових, а разом якості й ефективності менеджменту цього процесу за допомогою обраної тактики.

Висновки до розділу 1

1. Незалежно від галузі діяльності, організаційної форми чи правового статусу, фінансові ресурси мають велике значення в новітніх умовах функціонування підприємств. Ця важливість зумовлена здатністю фінансових ресурсів трансформуватися в матеріальні та нематеріальні, інформаційні, інтелектуальні, технологічні та інші види. Саме достатність фінансових ресурсів гарантує фінансову стійкість, платоспроможність підприємств, стабільність обсягів виробництва й можливість розширення

бізнесу. Тому опікування джерелами фінансування агропідприємств й керування ними є важливими питаннями для національної економіки.

2. Накопичення та вкладання ресурсів фінансових має велике значення в процесі виживання та розвитку підприємства. Проведене дослідження з'ясувало, що фінансові ресурси агропідприємства – це сукупна величина всіх коштів грошових або прирівняних до них ліквідних активів (грошовий капітал), що інвестовані або можуть бути інвестовані у фізичний виробничий капітал. Цей капітал відшкодовується в процесі діяльності, капіталізується як нерозподілений прибуток і знову повертається в активи підприємства.

3. Підтверджується той факт, що менеджмент фінансових ресурсів розпізнається складовим елементом загального управління підприємством, а фінансові ресурси виявляються одним із об'єктів фінансового менеджменту. Центральною ланкою системи менеджменту фінансових ресурсів є оперативний контроль за виконанням запланованих рішень, оскільки саме він розпізнає стан надходження позикових і накопичення власних ресурсів. У роботі виявлено, що керування ресурсами фінансовими постає досить багатофакторним процесом, який варіюється через розміри підприємства і види економічної діяльності. Ефективність системи менеджменту ресурсів фінансових так само залежить від швидкості реагування на непередбачувані події.

4. Проблема забезпечення сільгоспідприємств достатніми та безпечними в контексті фінансової стійкості джерелами фінансування є глибокою, масштабною і всеохоплюючою. Але саме за допомогою аналізування фінансових ресурсів можливо проєктувати перспективи досягнення цих стратегічних цілей. Це означає визначення і розв'язання проблем, що сприятиме поліпшенню складу і структури джерел ресурсів фінансування, ефективності мобілізації і вкладання фінансових ресурсів й інших аспектів стійкого розвитку агропідприємств.

5. Оцінювання ефективності менеджменту ресурсів фінансових визначає можливості розвитку агропідприємства шляхом виявлення

негарздів при адмініструванні та розробці напрямів піднесення результативності бізнес-рішень.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ДЖЕРЕЛАМИ ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ АВ ТОВ «АГРОЦЕНТР К»

2.1. Організаційно-економічна характеристика підприємства

Подальше дослідження джерел фінансування здійснимо на прикладі типового сільськогосподарського підприємства Дніпровського району – аграрно-виробничому товаристві з обмеженою відповідальністю «Агроцентр К».

Підприємство засноване, зокрема, на колективній формі власності, що поєднує землю і майно громадян. Цілями підприємства визначено проведення господарської діяльності з вирощування, переробки та реалізації аграрної продукції, отримання прибутку та задоволення інтересів членів колективу.

Структура управління сільгосппідприємством будується за лінійно-функціональною ознакою. Іншими словами, в процесі управління дотримується лінійна підпорядкованість, а управління виробничими підрозділами здійснюється на основі функціональних ознак. Такий підхід до організації управління підприємством створює максимальну результативність в управлінні загальною системою виробництва.

Рельєф території, на якій знаходяться угідді підприємства, є переважно рівнинний. Площа оброблюваних земель становить 8994 га, з яких 100% – рілля. Бонітет ґрунтів – 59 (пестицидна характеристика), середній розмір ділянки – 90-110 га, доля вмісту гумусу становить 45, товщина гумусового прошарку – 36-40 см. РН ґрунту нейтральний, слабокислий – 5,9; вапнування або гіпсування не проводилося на жодній з ділянок за часів господарювання товариства і на зараз не вимагається. Найбільш поширеними ґрунтами є чорноземи типові, малогумусні та важкосуглинкові, із середнім вмістом мікроелементів у ґрунті. Стан ґрунтів свідчить про придатність для прибуткового виробництва продукції сільськогосподарської.

Природокористування у сільському господарстві базується на використанні земельних фондів, переважно земельних угідь, структура яких визначає спеціалізацію сільгоспвиробництва. Тому проаналізуємо динаміку величини земельних ресурсів підприємства (див. табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Динаміка забезпеченості аграрного підприємства земельними угіддями

Назви показників	Роки					2022 р. до 2018 р., у %
	2018	2019	2020	2021	2022	
Площі с.-г. угідь, га	8750	8994	8994	8980	8860	101,3
Площі ріллі, га	8750	8994	8994	8980	8860	101,3
Посівні площі, га	8750	8994	8994	8980	8860	101,3
Припадає на одного працівника, га:						
– с.-г. угідь	24	23	24	23	23	96,7
– ріллі	24	23	24	23	23	96,7

Аналізуючи зміни землекористування підприємства, слід вказати, що у 2022 році порівняно з 2018 роком відбулися певні змінення площ сільгоспугідь: вони збільшилися на 1,3% або на 110 га за рахунок внесення паїв малих фермерів. Рівень оброблюваних земель – 100%, як і ступінь їх освоєння для сільгоспвиробництва.

Покращення фінансово-економічної ситуації в сільгоспвиробництві неможливе без раціонального залучення трудових ресурсів. Для прибуткового функціонування окремих підприємств і регіональної економіки в цілому необхідно приділяти увагу людському фактору.

Зокрема, таку увагу слід приділити оцінці ефективності наявних трудових ресурсів, а також тому, які найбільш ефективні форми підвищення зацікавленості та вмотивованості працівників на підприємстві (табл. 2.2).

Аналіз результативності діяльності агропідприємства за показниками трудових ресурсів

Показники	Роки					2022 р. до 2018 р.	
	2018	2019	2020	2021	2022	+, –	%
Середня на рік кількість працюючих, осіб	363	393	372	386	380	17	4,7
Чисельність працюючих, зайнятих у с.-г. виробництві, осіб всього	339	360	356	358	344	5	1,5
з них задіяні у:							
– рослинництві	133	165	158	160	142	9	6,8
– тваринництві	206	195	198	198	202	-4	-1,9
Виготовлення валової продукції у порівняних цінах на 1 робітника, тис. грн.	249,5	323,3	349,6	380,7	364,2	114,7	46,0
Отримано прибутку (збитку) на 1 робітника, тис. грн.	24,2	34,4	38,6	41,2	40,8	16,6	68,6
Витрати на оплату праці, тис. грн.	12921,0	16316,0	17546,3	19453,2	22034,7	9113,7	70,5
Середня на місяць заробітна плата 1 працюючого, грн.	7095,6	8618,4	9342,3	10257,2	12467,3	5371,7	75,7

У 2022 році середня на рік кількість працюючих підприємства зросла на 4,7%, або на 17 працівників порівняно із 2018 роком. Зокрема, кількість працівників, безпосередньо зайнятих у сільгоспвиробництві, зросла лише на 5, що викликано як збільшенням на 9 працюючих, зайнятих у рослинництві, так і зменшенням на 4 працюючих, зайнятих у тваринництві.

Проте відносні показники виробництва валової продукції валової та одержаного прибутку на 1 робітника зростали більш значними темпами. Так,

за період 2018-2022 рр. на 46,0% підвищилося виробництво валової продукції на 1 робітника, а на 68,6% зріс відповідний показник одержаного прибутку, що загалом вказує на покращення продуктивності праці за аналізований період.

Фонд оплати праці у 2022 році підприємства збільшився на 9113,7 тис. грн. (приріст на 70,5%), а середня за місяць заробітна плата на одного працівника зросла на 5371,7 тис. грн., або приріст на 75,7%.

Наявність у підприємства основних та оборотних засобів є істотним елементом забезпечення сільгоспвиробництва. Основні засоби характеризуються як частина матеріально-технічного базису аграрного підприємства, а їх зростання і вдосконалення – визначальною передумовою нарощення обсягу продаж і прибутку, поліпшення технічного оснащення. У той же час, оборотні активи відіграють центральну роль у підвищенні результативності використання основних фондів. Оптимальне обґрунтоване співвідношення між основними й оборотними засобами неодмінно підвищить результативність функціонування агропідприємств (табл. 2.3).

Опрацьовуючи показники таблиці 2.3, слід відзначити позитивну тенденцію до збільшення забезпеченості підприємства основними й оборотними засобами. Досить позитивною зміною є нарощення середньорічних обсягів наявних основних засобів на 61,43% у 2022 р. порівняно із 2018 р.. За звітний період середня за рік вартість оборотних активів так само зросла із 241309 тис. грн. у 2018 р. до 366388,5 тис. грн. у 2022 р..

У таблиці 2.3 так само відображаються і негативні тенденції щодо результативного використання підприємством основних й оборотних засобів. Зокрема, у 2022 році порівняно з 2018 роком фондоддача впала на 21,67%. Проте динаміку показників фондозабезпеченості та фондоозброєності можна вважати дуже непоганою. Як приклад, фондозабезпеченість за період 2018-2022 роки мала зростання на 59,42%, а фондоозброєність – на 54,21%. Аналогічними темпами спостерігається також зростання оборотних фондів.

Зміна рівня забезпеченості агропідприємства основними й оборотними засобами

Назви показників	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.	2022 р. до 2018 р., %
Основні фонди*	144311	177474	196968	213587,5	232959,5	161,43
Оборотні фонди*	241309	283150,5	282107,5	293196	366388,5	151,83
Фондозабезпеченість, тис. грн./100 га	1649,27	1973,25	2189,99	2378,48	2629,34	159,42
Фондоозброєність праці, тис. грн./1 роб.	397,55	451,59	529,48	553,34	613,05	154,21
Фондовіддача, грн./100 грн. ОФ	259,16	195,71	165,59	181,77	203,00	78,33
Фондомісткість, грн./100 грн. вал. доходу	38,59	51,10	60,39	55,01	49,26	127,66
Оборотні фонди, тис. грн./100 га	2757,82	3148,22	3136,62	3264,99	4135,31	149,95

* – середньорічна вартість, тис. грн.

Узагальнені результати управління підприємством оцінюються за рівнями результативності діяльності, тобто за показниками загальної суми прибутку та прибутку на одиницю витрачених ресурсів. Підприємницькі можливості аграріїв значно залежать від того, наскільки забезпечена фінансова віддача від ресурсів і наскільки досягнута рентабельність у процесі здійснення витрат. Тому, щоб з'ясувати рівень рентабельності, отримані прибутки необхідно порівняти з активами підприємства та витратами, понесеними для підтримки господарської діяльності (табл. 2.4).

Дані з таблиці 2.4 розпізнають зростання результативності діяльності підприємства. Загальний обсяг чистого доходу у 2022 році збільшився на 26,4% порівнюючи із 2018 роком. При цьому більш інтенсивно зростав дохід

за рахунок рослинництва – на 56%, а дохід від тваринництва, навпаки, зменшився на 19,3%.

Таблиця 2.4

Аналіз ефективності виробництва аграрного підприємства

Назви показників	Роки					2022 р. до 2018 р.	
	2018	2019	2020	2021	2022	+, –	%
Чистий дохід, всього, тис. грн	373999	347340	326156	388236	472914	98915	126,4
у т. ч.: рослинництва	227173	242481	241762	290250	354392	127219	156,0
тваринництва	146826	104859	84394	97986	118522	-28304	80,7
Повна собівартість реалізованої продукції, всього, тис. грн	257118	268622	301056	320538	313878	56760	122,1
у т. ч.: рослинництва	133620	160911	160291	164225	169657	36037	127,0
тваринництва	123498	107711	140765	156313	144221	20723	116,8
Прибуток (збиток), всього, тис. грн	116881	78718	25100	67698	159036	42155	136,1
у т. ч.: рослинництва	93553	81570	81471	126025	184735	91182	197,5
тваринництва	23328	-2852	-56371	-58327	-25699	-49027	-110,2
Рівень рентабельності (збитковості), %	45,5	29,3	8,3	21,1	50,7	5,2	x
у т. ч.: рослинництва	70,0	50,7	50,8	76,7	108,9	38,9	x
тваринництва	18,9	-2,6	-40,0	-37,3	-17,8	-36,7	x

Показники повної собівартості зростали дещо меншими темпами – лише на 22,1% по загальному показнику. Але в рослинництві цей показник

був дещо вищим, ніж у тваринництві – відповідно 27% і 16,8%. Результатом діяльності підприємства стало отримання прибутку, який у 2022 році мав зростання на 36,1% порівняно із 2018 роком. Але тут спостерігаємо, що рослинництво було більш прибутковим, ніж тваринництво. Це можна пояснити загальним зниженням обсягів продукції тваринництва протягом всього періоду, при цьому на тлі скорочення чистого доходу у тваринництві собівартість продовжувала зростати.

Ситуацію з погіршенням справ у тваринництві відображає і показник рентабельності (збитковості) витрат. Якщо загальний по всіх видах продукції коефіцієнт рентабельності зріс на 5,2 в.п., то в тваринництві, через збитки, показник має від'ємне значення.

Отже, підприємство має вигідне географічне розташування та великий ресурсний потенціал для розвитку рослинництва і тваринництва.

2.2. Оцінка стану фінансового забезпечення аграрного підприємства

Повне оцінювання для підприємства рівня достатності фінансових джерел проводиться з використанням методів фінансового аналізу. Для цього слід не забувати, що фінансові ресурси відносно права власності та розпорядження поділяються на власні й позикові. Сучасні підприємства можуть використовувати як власні джерела, так і різноманітні позикові. Проте проблемним завжди залишається питання щодо убезпечення підприємства від фінансових ризиків, що виникають при порушенні платоспроможності при невизначеності зовнішнього ринкового бізнес-середовища.

У таблиці 2.5 відображено динаміку капіталу підприємства упродовж 2018-2022 років.

Таблиця 2.5 свідчить про зростаючу динаміку всіх складових капіталу упродовж 2018-2022 років, а саме: спостерігається зростання на 97631 тис. грн., або на 30%, суми власного капіталу й на 124400 тис. грн., або на 105,4%,

позикових засобів. Отже, загальне зростання капіталу склало 222031 тис. грн., або 50,1%. Зростання загальної величини фінансових ресурсів виявляється позитивним, оскільки вказує на збільшення джерел фінансування. Однак потребує додаткового дослідження ситуація із зростанням капіталу позикового та його вплив на фінансову стійкість підприємства.

Таблиця 2.5

Динаміка фінансових джерел ресурсів агропідприємства за 2018-2022 роки, тис. грн.

Назви показників	2018	2019	2020	2021	2022	2022 р. до 2018 р.	
						+, -	%
Капітал власний	325202	351504	324828	326692	422833	97631	130,0
Капітал позиковий	118016	126527	155292	206755	242416	124400	205,4
Капітал, всього	443218	478031	480120	533447	665249	222031	150,1

Згідно окресленого напрямку подальшого дослідження проаналізуємо власні та запозичені ресурси агропідприємства у розрізі окремих пасивних статей.

В таблиці 2.6 наведено більш розгорнуту оцінку власних й позикових ресурсів підприємства. Можна констатувати, що впродовж 2018-2022 років у агропідприємства відбувалося збільшення по всіх балансових статтях пасиву. Проте найбільше зросли довгострокові банківські кредити – майже у 3 рази – із 37280 тис. грн. до 109455 тис. грн., що вказує на довіру до підприємства з боку банківських установ.

Також подвоїлася і поточна заборгованість кредиторська, а її сума зросла із 31164 тис. грн. у 2018 році до 68360 тис. грн. у 2022 році. Загалом

з'ясовано, що підприємство значно наростило обсяг позикових ресурсів. Це зростання відбувалося більш інтенсивно, ніж зростання власного капіталу.

Таблиця 2.6

Оцінка абсолютних показників пасивної частини балансу агропідприємства за 2018-2022 рр., тис. грн.

Назви показників	2018	2019	2020	2021	2022	2022 р. до 2018 р.	
						+, -	%
I. Власний капітал							
Капітал зареєстрований й інший додатковий	4373	4373	4373	4373	4373	0	0
Нерозподілений прибуток	320829	347131	320455	322319	418460	97631	130,4
Разом за розділом I	325202	351504	324828	326692	422833	97631	130,0
II. Довгострокові зобов'язання							
Довгострокові банківські кредити	37280	24908	36930	14822	109455	72175	293,6
Разом за розділом II	37280	24908	36930	14822	109455	72175	293,6
III. Поточні зобов'язання							
Короткострокові банківські кредити	37714	44105	72284	121410	47827	10113	126,8
Поточна заборгованість кредиторська	31164	46977	37459	40572	68360	37196	219,4
Інші поточні борги	11858	10537	8619	29951	16774	4916	141,5
Разом за розділом III	80736	101619	118362	191933	132961	52225	164,7
Баланс	443218	478031	480120	533447	665249	222031	150,1

Проте наявність доволі значного обсягу нерозподіленого прибутку, який протягом 2018-2022 років, знов таки, виріс на третину, визначає

тенденції укріплення фінансової стійкості агропідприємства. Крім того, таке піднесення власних ресурсів стимулює економічне зростання аграрного підприємства. Графічно динаміку основних складових пасивної сторони балансу зображено на рис. 2.1.

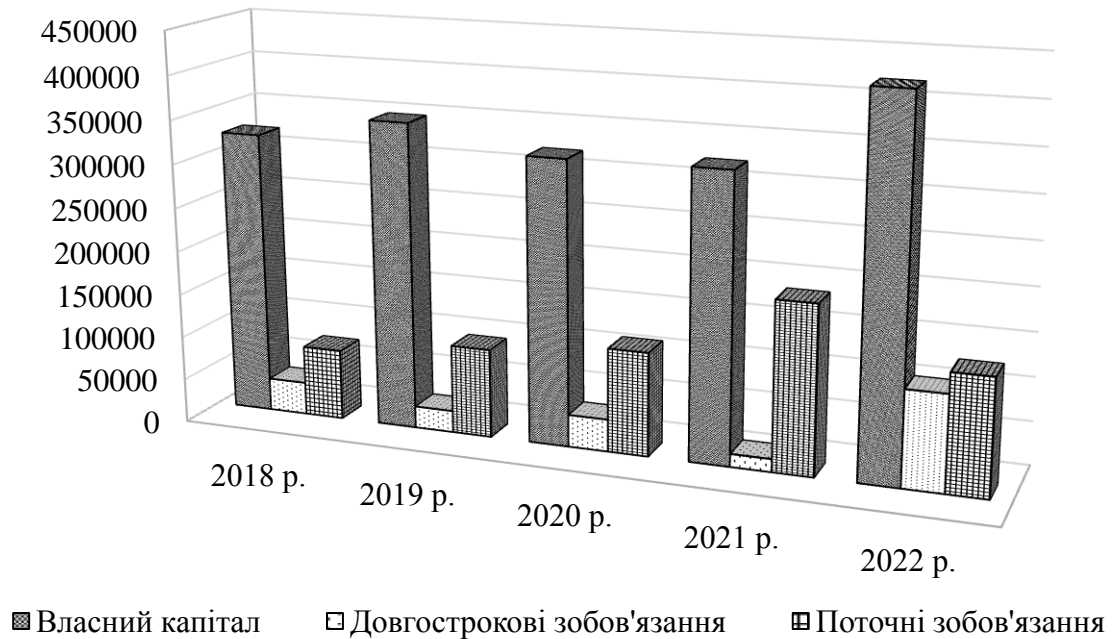

Рис. 2.1. Динаміка абсолютних показників пасивної частини балансу за 2018-2022 роки, тис. грн.

За графіком на рисунку 2.1 встановлено, що обсяги власних ресурсів за період 2018-2022 роки значно перевищували позикові кошти. Тому навіть підвищенні темпи зростання довгострокових кредитів банків і поточної кредиторської заборгованості не погіршують фінансову стійкість підприємства. Підвищення власного капіталу характеризує підприємство із позитивного боку. Перш за все, це вказує на збільшення ступеня захисту від негативних чинників, особливо збитків, які покриваються власним капіталом, підвищення рівня стабільності розвитку, фінансової стійкості, зниження залежності від запозичених коштів тощо.

Проведемо вертикальний аналіз пасивної частини балансу підприємства і представимо його у вигляді таблиці 2.7.

Таблиця 2.7

Оцінка структурних показників пасивної частини балансу за 2018-2022 рр., %

Назва показників	2018	2019	2020	2021	2022	2022 р. до 2018 р. (+, -)
I. Власний капітал						
Капітал зареєстрований й інший додатковий	0,99	0,91	0,91	0,82	0,66	-0,33
Нерозподілений прибуток	72,39	72,62	66,74	60,42	62,90	-9,48
Разом за розділом I	73,37	73,53	67,66	61,24	63,56	-9,81
II. Довгострокові зобов'язання						
Довгострокові банківські кредити	8,41	5,21	7,69	2,78	16,45	8,04
Разом за розділом II	8,41	5,21	7,69	2,78	16,45	8,04
III. Поточні зобов'язання						
Короткострокові банківські кредити	8,51	9,23	15,06	22,76	7,19	-1,32
Поточна заборгованість кредиторська	7,03	9,83	7,80	7,61	10,28	3,24
Інші поточні борги	2,68	2,20	1,80	5,61	2,52	-0,15
Разом за розділом III	18,22	21,26	24,65	35,98	19,99	1,77
Баланс	100	100	100	100	100	-

Структурні показники таблиці 2.7 упродовж 2018-2022 років відзначалися певним (некритичним) перерозподілом часток у бік піднесення частки капіталу позикового та відповідного зменшення частки власного. При зменшенні долі власного капіталу за 5-ть років на 9,81%, найбільше зросла частка зобов'язань довгострокових (на 8,04%) через збільшення обсягів

довгострокових кредитів банків, які в довгостроковій перспективі іноді прирівнюються, з метою аналізу, до власних джерел.

Наочно на рисунку 2.2 представлено структурне відображення фінансових джерел ресурсів підприємства за 2018-2022 роки.

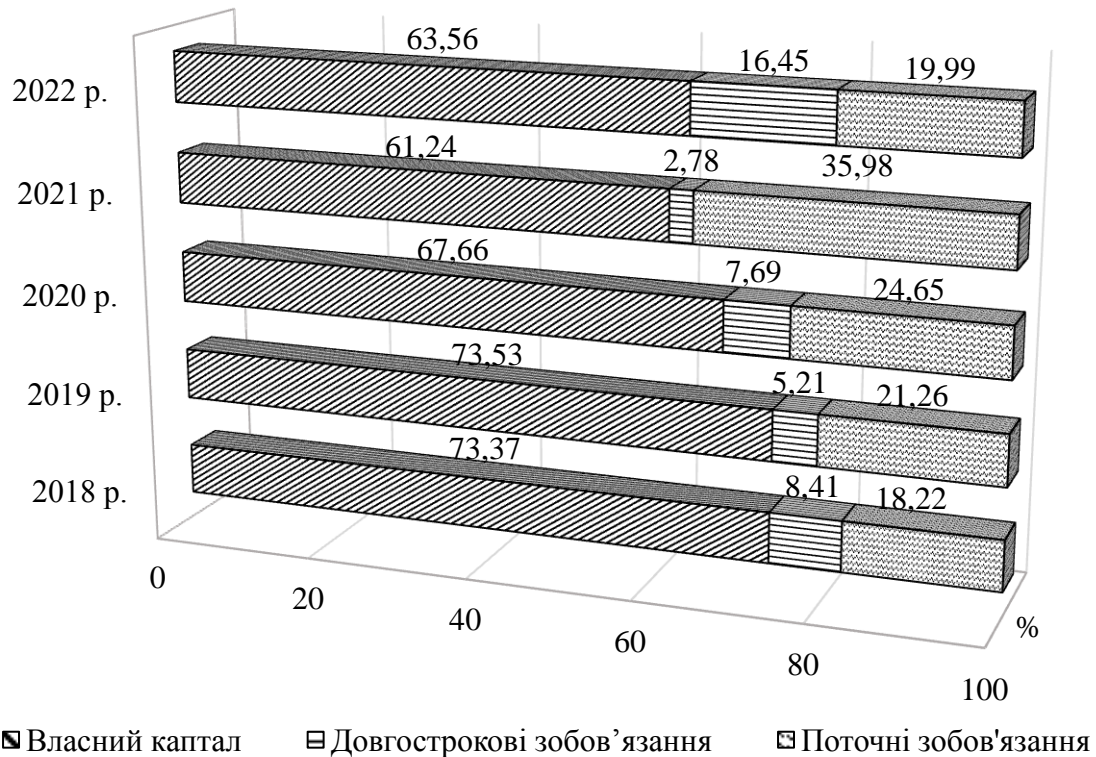

Рис.2.2. Динаміка структури капіталу агропідприємства за 2018-2022 роки, %

Показник частки зобов'язань довгострокових упродовж розглянутого періоду визначає неоднорідну тенденцію. Так, у 2018 році він дорівнював 8,41% у структурі балансу, проте у 2021 році було зафіксоване найменше значення частки 2,78%, а вже у 2022 році – найбільше – 16,45%. Такий стан структури балансу слід вважати гарним через те, що підприємство намагається перевести свої борги із короткострокових у довгострокові, що дозволить здійснювати фінансування активів необоротних і розширювати виробничу базу господарської діяльності.

Отже, щодо структури пасиву балансу можемо відзначити про зростання долі власного капіталу, яке переважає над часткою позикового капіталу впродовж всього аналізованого періоду 2018-2022 рр..

Залучення фінансові ресурси на довгостроковій основі відбувається, насамперед, задля фінансування необоротних засобів або іншого довгострокового вкладення, а забезпечення безперервності виробничих процесів відбувається за рахунок поточних боргів за різними статтями, склад і структура яких представлена у таблиці 2.8.

Таблиця 2.8

Динаміка обсягу і структури поточних боргів агропідприємства за 2018-2022 рр., тис. грн.

Назви показників	2018	2019	2020	2021	2022	2022 р. до 2018 р.	
						+, -	%
Зобов'язання поточні, всього:	80736	101619	118362	191933	132961	52225	164,7
Короткострокові банківські кредити	37714	44105	72284	121410	47827	10113	126,8
Кредиторська заборгованість за:							
товари, роботи, послуги	26322	33508	26258	33304	60930	34608	231,5
з бюджетом	1205	8502	4113	1535	1824	619	151,4
зі страхування	797	760	846	984	1217	420	152,7
з оплати праці	2836	2738	2888	3578	4372	1536	154,2
Заборгованість за авансами	4	1469	3354	1171	17	13	425,0
Інші зобов'язання поточні	11858	10537	8619	29951	16774	4916	141,5

Поточна заборгованість підприємства у 2022 році становила 132961 тис. грн.. Проте найбільшим був даний показник у попередньому 2021 році

(191933 тис. грн), а найменший – у 2018 році (80736 тис. грн.). Постійний рух і зростання поточної заборгованості вказує на активну господарську діяльність агропідприємства. Загалом всі статті зобов'язань поточних упродовж 2018-2022 років зросли (темп зростання склав 64,7%), проте найбільше піднесення отримали короткострокові кредити банківські (на 10113 тис. грн.) і заборгованість за товари, роботи, послуги (на 34608 тис. грн.).

В результаті важливим джерелом для підприємства при мобілізації фінансових ресурсів є заборгованість кредиторська за товари, роботи і послуги. Хоча може здаватися, що це є досить негативним, оскільки компанія не оплачує вчасно свої рахунки за надані товари (роботи, послуги), але це виправдано з економічного погляду, бо ситуація є результатом збільшення обсягів основної діяльності. Тому це можна вважати більш ефективним варіантом, аніж залучення кредиту для поповнення оборотних коштів.

Із зобов'язаннями за розрахунками з бюджетом, зі страхування та з оплати праці ситуація дещо схожа – за 2018-2022 роки відбулося зростання за цими статтями приблизно на 50%, що може свідчити більше про особливості обліку на підприємстві та термінами виплати заробітної плати, аніж про реальну проблему із заборгованістю перед працівниками. Станом на кінець 2022 року сумарна заборгованість за цими трьома статтями склала 7413 тис. грн., що більше у порівнянні з 2018 роком на 2575 тис. грн.. Це збільшення можливо пояснити збільшення рівня оплати праці і відповідним збільшенням податкових і соціальних внесків із заробітної плати до державних фондів.

Отож, проаналізувавши позикові джерела формування ресурсів підприємства можемо підсумувати, що підприємство працює в основному за рахунок коштів із власних джерел, а серед позикових найбільшу вагу займають зобов'язання поточні, що вказує на активну господарську діяльність підприємства.

Далі проаналізуємо прибуток підприємства як основного із джерел власних ресурсів кожного підприємства.

Протягом 2018-2022 рр. підприємство загалом мало непогані фінансові результати, за виключенням 2020 р.. Але загальна тенденція вказує на позитивні результати діяльності і в цілому за період, що аналізується, збиток перекривався загальним прибутком, тож у балансі підприємства фіксується значна величина резервів за статтею «Нерозподілений прибуток» – наприкінці 2022 року 418460 тис. грн.

На рисунку 2.3 відобразимо динаміку чистого доходу від реалізації та чистого фінансового результату діяльності підприємства.

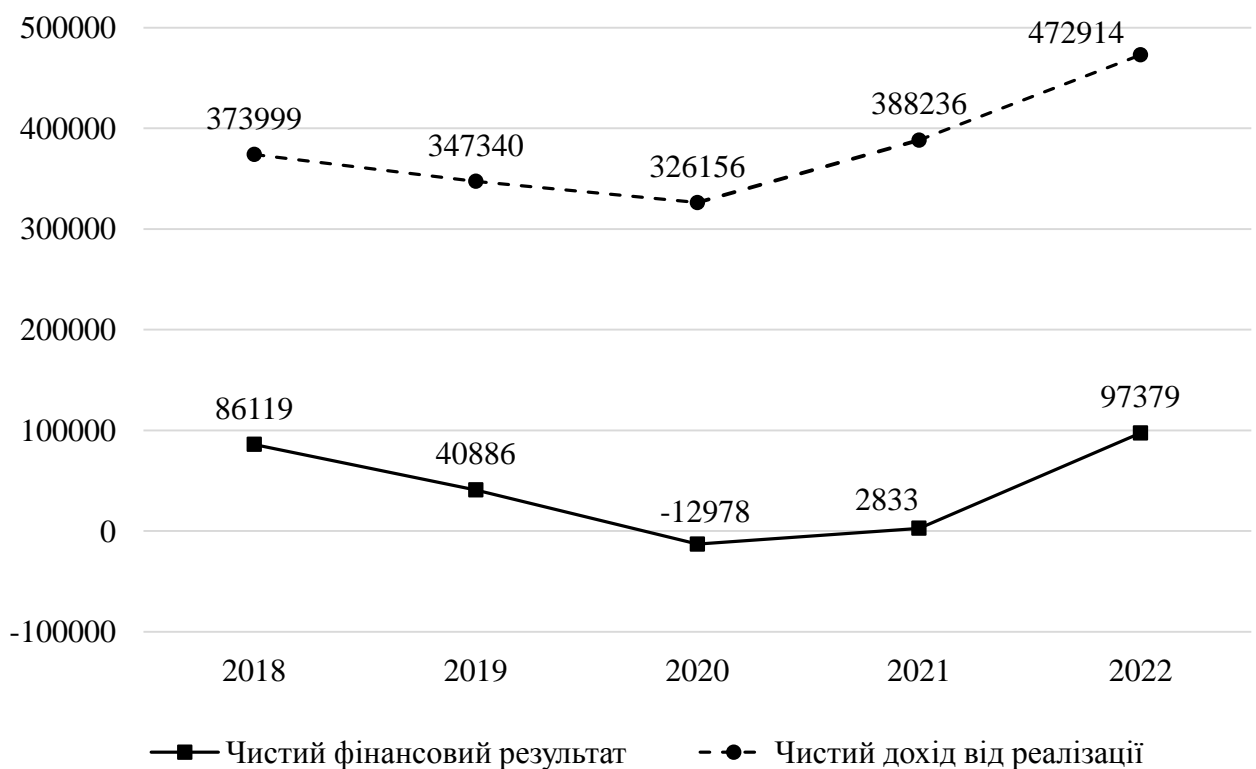

Рис. 2.3. Чистий дохід і чистий фінансовий результат роботи агропідприємства, тис. грн.

Чистий дохід впродовж 2018-2022 років зростав із 373999 тис. грн. у 2018 році до 472914 тис. грн. у 2022 році. Темп зростання був дещо вищий ніж у чистого прибутку, проте через ще більш значний темп зростання валових витрат збільшення темпів росту доходу нівелювалося. Можна підсумувати, що збільшення чистого доходу вказує на піднесення масштабів

діяльності підприємства, розширення сфер діяльності, посилення позицій на ринку.

Загальновідомо, що чистий прибуток – найважливіший фактор, який впливає на рентабельність кожного підприємства і аналіз якого дає підказку чи варто вести і розвивати саме цей бізнес.

Чистий фінансовий результат за 2018-2022 роки має нестійку тенденцію. Так, у 2018 році показник був позитивним і дорівнював 86119 тис. грн., але у 2019 році він почав зменшуватися, спочатку до 40886 тис. грн., а у 2020 році підприємство взагалі отримало збитки у сумі 12978 тис. грн. Проте у наступний період 2021-2022 рр. знов було отримано позитивний результат. Вже за 2022 рік підприємством було отримано прибуток у сумі 97379 тис. грн.. Насамперед, 2021 рік був важким через неврожайність.

Для визначення рівня ефективності діяльності за показниками рентабельності скористаємося даними таблиці 2.9.

Таблиця 2.9

Розрахунок коефіцієнтів рентабельності агропідприємства

Назви показників	2018	2019	2020	2021	2022	2022 р. до 2018 р.	
						+, -	%
Чистий прибуток, тис. грн.	86119	40886	-12978	2833	97379	11260	13,1
Чистий дохід від реалізації, тис. грн.	373999	347340	326156	388236	472914	98915	26,4
Активи, тис. грн.	443218	478031	480120	533447	665249	222031	50,1
Оборотні активи, тис. грн.	276779	289522	274693	311699	421078	144299	52,1
Власний капітал, тис. грн.	325202	351504	324828	326692	422833	97631	30,0
Рентабельність продукції	23	11,8	-4	0,7	20,6	-2,4	x
Рентабельність активів	19,4	8,6	-2,7	0,5	14,6	-4,8	x
Рентабельність	31,1	14,1	-4,7	0,9	23,1	-8	x

оборотних активів							
Рентабельність власного капіталу	26,5	11,6	-4	0,9	23	-3,5	x

За результатами проведеного у таблиці 2.9 розрахунку слід відзначити, що діяльність підприємства загалом є прибутковою, хоча у 2020 році були отримані збитки. Не дивлячись на непросту економічну та політичну ситуацію в Україні, військові дії підприємству вдалося адаптуватися до реалій бізнесу та знов отримувати прибуток. Так, у 2022 році рентабельність за всіма показниками зросла та майже досягла рівня 2018 року. Особливо показовою, з точки зору власників бізнесу, є рентабельність власного капіталу, яка у 2018 році становила 26,5%, а у 2022 році – 23%. Найнижчою була рентабельність загальних активів, а саме: у 2018 році вона становила 19,4%, а у 2022 році тільки 14,6%. Загалом найкращими роками, з погляду успішності діяльності підприємства, були 2018 та 2022 роки, що є гарним моментом, враховуючи наскільки радикально сьогодні змінилися обставини ведення бізнесу.

За даними, наведеними в таблиці 2.9 спостерігаємо, що прибутковість власного капіталу дещо знизилася, проте на кінець 2022 року кожна гривні власників вкладена у бізнес приносила 23 копійки прибутку.

Наведені коефіцієнти фінансових результатів засвідчили, що на обсяг валового прибутку від основної діяльності здійснюють вплив наступні головні фактори: кількість виробленої і проданої продукції; повна собівартість одиниці продукції, обумовленої ефективністю використання наявних ресурсів, інтенсифікацією виробництва тощо; якість продукції та її ціна; зміна структури виробництва й продажів продукції при зростанні попиту та цін на останню.

Отже, проаналізовані показники динаміки фінансових джерел підприємства надають можливість встановити, що воно має як потужну

«подушку безпеки» у вигляді накопичених фінансових резервів власних ресурсів, так і активно користується залученням позикових коштів.

2.3. Аналіз фінансової стійкості аграрного підприємства

Стабільність агропромислового виробництва в сучасних умовах ринкового середовища забезпечується фінансовою стійкістю. На стійкість підприємства здійснює вплив комплекс внутрішніх і зовнішніх подразників.

Фінансова стійкість – це такий стан фінансів підприємства, яке вільно розпоряджається грошовими коштами, забезпечує розширене відтворення на інноваційній основі та здійснює виробництво конкурентоспроможної продукції.

Встановлено, що передові сільськогосподарські підприємства мають коефіцієнт автономії на достатньому рівні (від 0,6-0,89), що дає змогу здійснювати розширене відтворення в основному за рахунок власних фінансових джерел ресурсів [24].

За стандартними методиками аналізування фінансової стійкості підприємства здійснюють за такими показниками (табл. 2.10), які розпізнають структуру капіталу (власного, залученого) аналізованого підприємства, його запас міцності та фінансової стабільності на довгострокову перспективу.

Оцінювання індикаторів фінансової стійкості підприємства доводить, що всі показники упродовж 2018-2022 років залишаються в межах норми та вказують на його стабільну роботу.

Коефіцієнт автономії вказує, яку величину активів підприємство може профінансувати коштом власного капіталу. Досліджуючи отримані дані, можна побачити за період 2018-2022 роки зменшення даного показника на 0,1 з 0,73 у 2018 році до 0,64 у 2022 році, проте він продовжує знаходитися в межах рекомендацій.

До коефіцієнта фінансової незалежності оберненим є коефіцієнт фінансової залежності, який розпізнає скільки грошових одиниць від сукупності фінансових джерел ресурсів припадає на одиницю власного капіталу. Впродовж 2018-2022 років він відповідно збільшився на 0,1. Збільшення даного коефіцієнта вказує на те, що доля позикових коштів зростає. Для агропідприємства таке збільшення можна вважати навіть позитивним (враховуючи, що значення знаходиться в межах норми), оскільки вказує на розширення можливостей підприємства при нарощенні виробничих масштабів.

Таблиця 2.10

Показники оцінювання фінансової стійкості підприємства за 2018-2022 роки

Назва показника	Оптимальне значення	2018	2019	2020	2021	2022	2022 р. від 2018 р.
Коеф-нт автономії (незалежності)	> 0,5	0,73	0,74	0,68	0,61	0,64	-0,10
Коеф-нт фінансового ризику (фінансового леввериджу)	< 1	0,36	0,36	0,48	0,63	0,57	0,21
Коеф-нт фінансової залежності	< 0,5	0,27	0,26	0,32	0,39	0,36	0,10
Коеф-нт фінансової стабільності	> 1	2,76	2,78	2,09	1,58	1,74	-1,01
Маневреність власних коштів	>0,4	0,54	0,50	0,43	0,35	0,54	0,00
Коеф-нт довготермінового залучення позикових коштів	за наявності	0,10	0,07	0,10	0,04	0,21	0,10
Коеф-нт забезпечення поточних активів власними коштами	> 0,1	0,71	0,65	0,57	0,38	0,68	-0,02

Коефіцієнт фінансової стійкості розпізнає частину стабільних джерел фінансування у сукупності джерел засобів підприємства. З 2018 по 2022 роки він зменшився із 2,76 до 1,74, тобто на 1,01. Цей коефіцієнт погіршився на

кінець періоду, проте також продовжує знаходитися у рекомендованих межах, а тому проектує стабільність джерел фінансування.

Коефіцієнт фінансового ризику (відношення залученого до власного капіталу), навпаки, збільшився у період з 2018 по 2022 роки на 0,21 з 0,36 до 0,57. Вказаний коефіцієнт використовують для узагальнення оцінки фінансової стійкості підприємства. Зменшення його рівня буде характеризувати зниження підпорядкованості фінансових ресурсів позиковим коштам і, відповідно, покращення фінансової стійкості аграрного підприємства. Позитивним є те, що він менше 1 станом на кінець 2022 року.

Коефіцієнт маневреності власного капіталу визначає частку власного капіталу, яка перебуває у мобільному стані, саме у формі, що надає можливість маневрувати цими коштами. Більш високе значення даного показника вказує на піднесення ефективного використання власних оборотних коштів, а відтак вищим буде рівень фінансової стійкості. Коефіцієнт маневреності власного капіталу у 2021 році був менше рекомендованого значення, проте в інші роки періоду дослідження він нижче ніж 0,4 не спускався.

Отож, проаналізувавши джерела фінансування слід підсумувати, що підприємство функціонує в основному коштом власних джерел, але ця перевага у питомій вазі над позиковими коштами на кінець періоду дещо зменшується. Для роботи підприємства стає досить позитивним той факт, що воно розпоряджається тільки незначними сумами позичених фінансових ресурсів, а діяльність продовжує фінансувати переважно власними джерелами. Тож така ситуація вказує на його фінансову стійкість.

Отже самостійність і незалежність підприємства у фінансовому плані залежить від обсягу власного капіталу. Кредитори та інвестори більш охоче співпрацюють з підприємствами, що мають достатньо власного капіталу. Ця так звана «подушка безпеки» надає їм впевненості щодо повернення інвестованих коштів та гарантує менший рівень фінансового ризику. Але тут необхідно враховувати практичний досвід, що свідчить про більшу

ефективність використання саме позикового капіталу, ніж власного (особливо яскраво це проявляється в умовах сприятливої ринкової кон'юнктури).

Висновки до розділу 2

1. Загальна оцінка діяльності підприємства свідчить про піднесення її ефективності впродовж 2018-2022 років. Обсяг чистого доходу у 2022 році збільшився на 26,4% порівняно із 2018 роком. При цьому більш інтенсивно зростав дохід за рахунок рослинництва – на 56%, а дохід від тваринництва, навпаки, зменшився на 19,3%. Результатом діяльності стало отримання прибутку, який у 2022 р. мав зростання на 36,1% порівняно із 2018 р.

2. Розгорнута оцінка власних й позикових ресурсів підприємства виявила, що впродовж 2018-2022 років відбувалося збільшення по всіх балансових статтях пасиву. Проте найбільше зросли довгострокові банківські кредити – майже у 3 рази, що вказує на довіру до підприємства з боку банків. Також подвоїлася і поточна заборгованість кредиторська. Загалом з'ясовано, що підприємство значно наростило обсяг позикових ресурсів. Це зростання відбувалося більш інтенсивно, аніж зростання власного капіталу.

3. Обсяги власних ресурсів за період 2018-2022 роки значно перевищували позикові кошти. Тому навіть підвищенні темпи зростання довгострокових кредитів банків і поточної кредиторської заборгованості не погіршують фінансову стійкість. Збільшення власного капіталу характеризує підприємство із позитивного боку. Перш за все, це вказує на збільшення рівня захищеності від небажаних чинників, особливо збитків, які покриваються за рахунок власного капіталу, підвищення рівня стабільності розвитку.

4. За результатами досліджень слід відзначити, що діяльність ТОВ підприємства загалом є прибутковою, хоча у 2020 році були отримані збитки. Не дивлячись на непросту економічну та політичну ситуацію в Україні,

військові дії підприємству вдалося адаптуватися до реалій бізнесу та знов отримувати прибуток. Так, у 2022 році рентабельність за всіма показниками зросла та майже досягла рівня 2018 року. Особливо показовою, з точки зору власників бізнесу, є рентабельність власного капіталу, яка у 2018 році становила 26,5%, а у 2022 році – 23%.

5. Оцінювання індикаторів фінансової стійкості доводить, що всі показники упродовж 2018-2022 років залишаються в межах норми та вказують на стабільну роботу підприємства. Проаналізувавши фінансові джерела формування ресурсів, їх динаміку і структурний склад, а також відносні показники фінансової стійкості слід охарактеризувати агропідприємство фінансово стійким, що спроможне ефективно здійснювати свою діяльність.

РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ ДЖЕРЕЛАМИ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ АГРАРНОГО ПІДПРИЄМСТВА

3.1. Комплексний підхід до управління фінансовими ресурсами аграрних підприємств

Динамічність ринкового середовища вимагає від сільськогосподарських підприємств сучасної системи фінансового управління. Враховуючи реальний стан справ у сільськогосподарських виробників є вагомі підстави стверджувати, що стан управління на всіх етапах забезпечення та використання коштів є незадовільним. Зокрема, підприємства не повною мірою використовують планування та прогнозування, процеси організуються стихійно, без науково-методологічного підходу, контроль обмежується необхідними регуляторними процедурами. Дійсно, кращі системи управління існують у великих компаніях та агрохолдингах, у той час як невеликі аграрні господарства обмежуються базовими управлінськими процедурами через брак компетентного персоналу.

За цих обставин існуючі системи менеджменту джерел формування ресурсів фінансових потребують вдосконалення в напрямку осучаснення методів і диференціації відповідно до особливостей підприємств з різними організаційно-правовими формами (корпорації, кооперативи та фермери). Враховуючи гостроту окреслених проблем, першочерговим заходом щодо вдосконалення загальної системи управління фінансами має стати послідовний і комплексний підхід до управлінських процедур, заснований на плануванні та прогнозуванні (рис. 3.1).

Стратегічні цілі формуються і формулюються на рівні керівництва агропідприємства і покликані координувати роботу всіх співробітників, але вони значною мірою спираються на оперативні плани, розроблені на основі

поточного аналізу тенденцій розвитку бізнесу і впливу на нього зовнішніх факторів. Стратегічне фінансове планування призначене для прогнозування обсягу необхідних фінансових ресурсів і пошуку джерел фінансування запланованих заходів. Бюджетування використовується для деталізації фінансування окремих напрямків діяльності компанії та можливого інвестування мобілізованих ресурсів.

Рис. 3.1. Внутрішній менеджмент фінансових ресурсів агропідприємства

Джерело: уточнено автором за даними [28, 48]

Бюджетування фінансових ресурсів має охоплювати всі фази руху грошових потоків та інших активів підприємства. Отже, бюджетування передбачає підготовку кошторисів за окремими напрямками діяльності та елементами фінансових ресурсів (плани виробництва, плани продажів, плани

руху грошових коштів, плани дебіторської й кредиторської заборгованості, планові баланси та плани фінансових результатів).

Детальна розробка цих планів є важливою для великих компаній зі складною організаційною структурою. Підприємства з партнерською формою управління фінансами або одноосібним управлінням можуть обмежитися складанням фінансових планів для своїх фінансових потреб, які комплексно включають виробничі плани, плани витрат, плани надходжень грошових коштів з різноманітних джерел та плани фінансових результатів роботи.

При фінансовому плануванні фінансові потреби підприємства формуються на основі запланованих обсягів основного, допоміжного та обслуговуючого виробництва, інвестицій в необоротні активи, фінансових витрат та надходжень грошових коштів із різноманітних фінансових джерел. Оскільки сільськогосподарське виробництво є винятковим видом діяльності з погляду довжини операційного циклу, регулярних інвестицій та тривалих розривів між часом реалізації виробленої продукції, планування потреби в капіталі повинно здійснюватися за спеціальною схемою.

Розрахування потреб капіталу для фінансування сільськогосподарського виробництва повинен включати помісячний графік доходів і витрат для окремих видів діяльності підприємства. Цей розрахунок може базуватися на очікуваних доходах підприємства (операційних і фінансових), аналізі тенденцій попереднього року та конкретних завданнях на плановий період, таких як виробництво нових видів продукції або придбання техніки. Порівнюючи надходження і витрати фінансових ресурсів, планують додаткові фінансові джерела (короткострокові комерційні кредити, банківські кредити, факторинг, кредиторська заборгованість) для компенсації витрат, що перевищують доходи, і напрями вкладання коштів, якщо отримано доходи, що перевищують витрати (строкові депозити, короткострокові інвестиції, авансові закупівлі необхідної сировини і матеріалів).

Слід вказати, що завдання мобілізації та вкладання фінансових ресурсів агропідприємства, незважаючи на його організаційно-правову форму, може бути вирішене лише керівництвом підприємства та фахівцями фінансово-економічної та бухгалтерської служб. При цьому важливо постійно контролювати обґрунтованість прийнятих рішень і відповідність отриманих результатів запланованим показникам.

У більшості сільськогосподарських підприємств низькі управлінські якості менеджерів і відсутність достатньої інформації обмежують можливість своєчасно виявляти зовнішні та внутрішні загрози і досягати стратегічних цілей. У цьому випадку багато важливих завдань вирішуються за допомогою інструментів фінансового контролінгу. Це розробка та впровадження методологічного забезпечення фінансової стратегії, організація бюджетного процесу, координація підсистем управління, внутрішній контроль, консалтинг, управління ризиками та інформаційна підтримка менеджменту. Крім того, фінансовий контролінг, поряд зі своїми основними завданнями, може забезпечити розвиток інноваційного потенціалу підприємства шляхом зміни методів управління та організації праці, отримання нових ідей і перетворення груп менеджерів на управлінські команди.

Для демонстрації та деталізації імплементації цієї концепції в систему управління аграрним підприємством пропонується використовувати послідовний та поглиблений алгоритм, що містить наступні кроки (рис. 3.2):

1. Підготовчий етап: на цьому етапі приймається рішення про побудову системи контролінгу при оцінці доцільності та готовності підприємства до створення такої системи, проводиться діагностика діяльності суб'єкта дослідження та визначаються цілі, завдання та концепції фінансового контролінгу за звичайного стану або при антикризовому управлінні.

2. На етапі імплементації здійснюється низка заходів щодо встановлення стратегічного та оперативного контролінгу (а за необхідності – антикризового контролінгу), інформаційного, методичного та організаційно-технічного забезпечення. Ця фаза завершується безпосередньою організацією

системи контролінгу на підприємстві. Ця організація має форму створення окремих підрозділів на середніх і великих підприємствах та делегування відповідних обов'язків конкретним кваліфікованим працівникам на малих і середніх підприємствах.

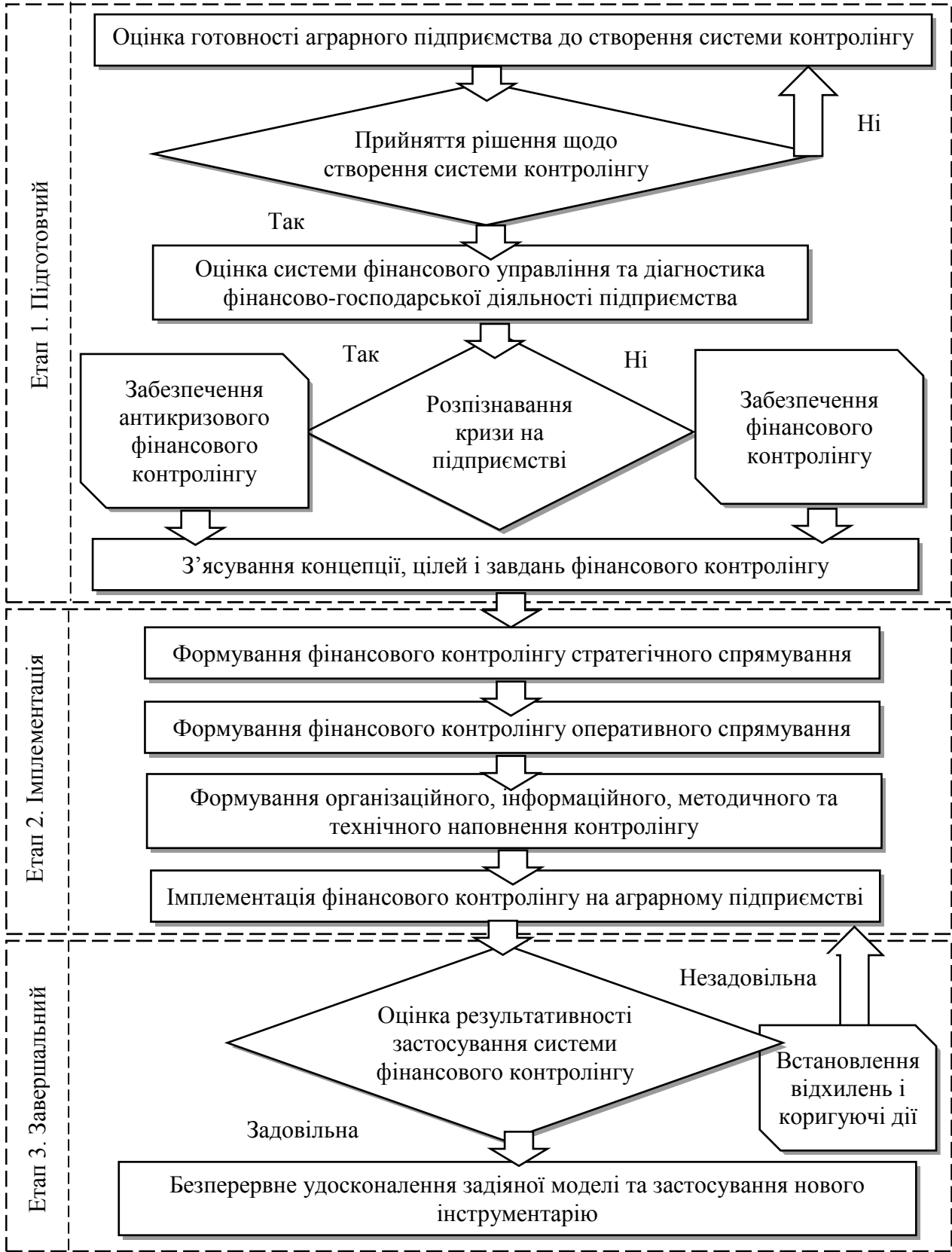

Рис. 3.2. Алгоритм побудови системи фінансового контролінгу аграрних підприємств

Джерело: уточнено автором за даними [28, 48]

3. Завершальний етап характеризується низкою дій з оцінки ефективності імплементації системи контролінгу, аналізу відхилень, формулювання коригувальних заходів і постійного вдосконалення існуючої моделі.

Враховуючи специфіку управління сільськогосподарським підприємством (практики й традиції управління), основним мотивом для впровадження даної системи може бути кризова ситуація, виявлена на підприємстві. У цьому випадку доцільно виокремити антикризовий фінансовий контролінг. Антикризовий фінансовий контролінг характеризується своєчасним інформуванням керівництва про можливі кризові явища на сільськогосподарських підприємствах та формуванням різних сценаріїв їх вирішення на основі використання традиційних і специфічних методів та інструментів фінансового контролінгу.

Процес впровадження системи фінансового контролінгу вимагає інтеграції низки відповідних процедур, методів та інструментів на кожному визначеному етапі – від діагностики діяльності компанії до постійного вдосконалення існуючих моделей. Складність та багатогранність цього процесу зумовлює доцільність виділення окремих модулів реалізації стратегії антикризового фінансового контролінгу. При цьому під модулями слід розуміти фрагменти функціонально завершеного процесу, що складаються з певної кількості етапів і виконують низку завдань у контексті досягнення кінцевої мети.

Модуль має розглядатися невід'ємною частиною процесу, оскільки він може бути використаний для визначення стратегічного потенціалу за допомогою відповідних методів та інструментів. Найефективнішим способом проведення такої діагностики сільськогосподарського підприємства є

використання експертних оцінок на основі анкетування вищого керівництва для виявлення сильних і слабких сторін, можливостей і загроз, фокусування на пріоритетних напрямках розвитку та розробки сценаріїв усунення недоліків. SWOT-аналіз є більш ефективним методом діагностики, ніж PEST-аналіз. На відміну від PEST-аналізу, який враховує вплив внутрішнього середовища і є менш трудомістким, ніж SPACE-аналіз, SWOT-аналіз рекомендується проводити, насамперед, при діагностиці сільськогосподарських підприємств. На цьому етапі також важливо розрахувати ймовірність банкрутства як одного з індикаторів виявлення кризи.

Застосування «Дерева цілей» дозволить виявити завдання антикризового фінансового контролінгу та розділити їх залежно від цілей на певні рівні, а саме: I рівень – для стратегічних цілей (окремо для інвесторів, клієнтів, працівників та суспільства), II рівень – для тактичних цілей (для виробничої, маркетингової, фінансової й інвестиційної діяльності), III рівень – оперативні завдання та заходи.

Виходячи з поставлених завдань, пропонується створити стратегічний антикризовий фінансовий контролінг на основі збалансованої системи показників (BSC). Це дозволить врахувати механізми мотивації працівників до дотримання загальної стратегії підприємства і провадити моніторинг за виконанням стратегічних цілей. На цьому етапі слід дуже ретельно підійти до вибору ключових показників комплексної оцінки сільськогосподарського підприємства, оскільки саме вони впливатимуть на ухвалення управлінських рішень щодо реалізації заходів для досягнення стратегії підприємства.

Найбільш трудомістким етапом реалізації стратегії антикризового фінансового контролінгу є стратегічне забезпечення. Його пропонується будувати на основі збалансованої системи показників (BSC), яка є інформаційним, методичним та організаційно-технічним забезпеченням і складається з чотирьох взаємопов'язаних груп показників (фінансові; клієнтські; бізнес-процеси; інновації, навчання та розвиток). Ця система

показників допоможе кількісно оцінити всі процеси діяльності компанії, виявити недоліки та слабкі сторони компанії, вжити відповідних заходів для підвищення ефективності та розробити стратегії для збільшення вартості компанії в майбутньому.

Таким чином, в умовах трансформації економічних відносин, яка суттєво змінила умови та принципи залучення ресурсів фінансових у сільському господарстві, необхідні нові механізми управління фінансовими ресурсами на мікрорівні, орієнтовані на цілеспрямоване зростання та ефективне використання потенціалу майна аграрних підприємств, при забезпеченні їх фінансової стійкості та прийняттого рівня ризику. У цьому контексті регуляторні важелі на макроекономічному та мікроекономічному рівнях повинні взаємодіяти між собою з метою результативного менеджменту фінансових ресурсів суб'єктів аграрного виробництва. Формування оптимальних умов для такої синергії є пріоритетним напрямом удосконалення фінансового механізму.

Для покращення менеджменту фінансових ресурсів сільгосп підприємств формуються сучасні організаційно-економічні механізми, що базуються на взаємодії комплексу важелів, адаптованих до впливу макроекономічних та мікроекономічних чинників. Пріоритетними заходами щодо вдосконалення системи управління фінансами на мікрорівні мають стати стратегічне планування і прогнозування. Реалізація обґрунтованої фінансової стратегії має забезпечити накопичення достатнього обсягу власних коштів для ефективного використання в господарській діяльності сільгосп підприємств та раціональне формування запозиченого капіталу.

3.2. Розробка адаптивної системи менеджменту джерел фінансових ресурсів аграрного підприємства

Функціонування вітчизняних сільськогосподарських підприємств під дією інтеграційного і глобалізаційного процесів вимагає перегляду та оновлення систем менеджменту джерел ресурсів фінансових. На зараз майже неможливо запровадити ефективне керування фінансовими ресурсами без впровадження адаптивних систем управління, що включають використання інформаційної технології та програмних комплексів для аналізування, планування, підтримання та прийняття рішень.

Адаптивне управління пов'язується із ринковою діяльністю аграрних підприємств в умовах конкурентного середовища. Це проявляється в тому, що даний підхід до управління розкриває не тільки процеси, які функціонують на ринку збуту, але й результати, які формуються у цьому процесі.

Мета адаптації пов'язується із виживанням, ефективним функціонуванням підприємств в ситуації безперервної зміни зовнішнього середовища і досягненням стратегічної фінансової стійкості. Отже, завданням адаптивного управління окреслюється діагностика всього, що трапляється в межах системи, вивчення процесів, які відбуваються за її межами, і на цій основі планування майбутнього [23].

Безпосередньо об'єктом вказаної системи менеджменту фінансових ресурсів на мікрорівні (підсистеми управління) визначаються фінансові ресурси, їхні обсяги і структурні складові та напрями розміщення.

Суб'єктами системи менеджменту фінансових ресурсів на мікрорівні (керуваної підсистеми) можна вважати спеціальні групи (окремі менеджери, фінансові відділи, фінансова дирекція), які забезпечують виконання необхідних функцій із застосуванням різноманітних форм управлінського впливу.

У ринковій економіці менеджмент фінансових ресурсів та їх розміщення здійснюється через механізм фінансових розрахунків. Цей механізм ґрунтується на управлінні відхиленням рівня фінансових витрат виробничого процесу від суспільно потрібних витрат. Суспільно

необхідними витратами вважаються економічно обґрунтовані норми або нормативи грошових витрат з урахуванням запланованого прибутку підприємства.

Основними завданнями фінансового розрахунку розпізнаються:

- правдивий облік витрат, фінансовий контролінг результатів роботи підприємства в розрізі окремих підрозділів;
- зацікавленість виконавців на рівні окремих підрозділів підприємства у економічнішому й ефективнішому використанні ресурсів.

Раціональний менеджмент фінансових ресурсів агропідприємства проєктує певні кроки [10]:

- встановлення й формулювання проблем і питань менеджменту фінансових ресурсів, що підлягають вирішенню на основі попереднього досвіду та відомих даних;
- ухвалення управлінських рішень про вкладення фінансових ресурсів та їхня реалізація;
- аналіз результатів реалізованих рішень з погляду можливих шляхів їх модифікації або зміни, а також врахування результатів у процесі накопичення досвіду, що можливо використати у перспективі.

Система менеджменту фінансових ресурсів на мікрорівні характеризується ознаками безперервності, циклічності, залежності від послідовності етапів реалізації, динамічності, стійкості.

Проте існуюча система менеджменту фінансових ресурсів українських підприємств недостатньо адаптована до викликів та загроз, які існують сьогодні на різних рівнях економіки держави. Тому запровадження адаптивної системи менеджменту фінансових ресурсів є одним із істотних факторів піднесення результативності фінансово-господарської діяльності підприємств і забезпечує ухвалення якісних управлінських рішень.

Адаптивна система менеджменту фінансових ресурсів агропідприємства – це комплекс дій, методів та інструментів, що формують фінансову стійкість і дають змогу підприємству адаптуватися до змін

зовнішнього середовища і знаходити найбільш ефективні варіанти ухвалення і організації виконання господарських рішень.

Цілями системи адаптивного менеджменту фінансових ресурсів є максимізація стабільності грошових потоків, структурної ліквідності балансу та активів, чистого грошового потоку (рис. 3.3).

Рис. 3.3. Система адаптивного менеджменту фінансових ресурсів агропідприємства

Джерело: уточнено автором за даними [23]

Констатуємо, що фінансова стійкість визначається фінансовим потенціалом агропідприємства. Іншими словами, ефективність керування фінансовою стійкістю залежатиме від обґрунтованості керування фінансовим потенціалом.

Отже, завданнями керування фінансовим потенціалом на мікрорівні виступає раціоналізація його фінансових потоків для максимізації позитивних фінансових результатів. Для цього повинні розроблятися і результативно запроваджуватися відповідні стратегії оптимізації фінансування.

В умовах нестабільного макроекономічного середовища і ризиків воєнного вторгнення вітчизняним аграріям слід вживати заходів щодо піднесення рівня рентабельності продажів, контролювання запасів і реалізації надлишкових активів, раціоналізації структури й вартості капіталу.

Практичною основою адаптивної системи менеджменту фінансових ресурсів на мікрорівні, що максимально розпізнає рівень впливу та шляхи уникнення фінансових ризиків, виступає бюджетування. Адміністрування грошових потоків вимагає використання схем моделювання поведінки можливих результатів грошових потоків. Формалізація фінансових моделей для керування фінансовими ризиками є частиною повної системи бюджетування підприємства. Фінансові моделі розпізнаються достатньо надійним способом оцінки та управління всією системою фінансових ризиків підприємства, оскільки вони можуть зважувати різні рівні ризику та їх контрольовані рівні за рахунок різних факторів, що впливають на ризик.

На зараз у практичній діяльності підприємств використовують кілька моделей менеджменту фінансових ресурсів (табл. 3.1).

Таблиця 3.1

Моделі управління фінансовими ресурсами підприємств

Назви моделей:	Опис моделі	Чинники, що проєктують стан ресурсів
– інноваційного управління	Передбачає планування цілей і потенціалу, контроль заходів і ресурсів	Витрати, можливі збитки
– логічного управління ресурсами фінансовими	Передбачає співставлення потенціалу з цільовими фінансовими індикаторами і прийнятними ризиками для створення фінансової безпеки	Рівень фінансових ризиків
– фінансового забезпечення стійкого піднесення підприємства	Передбачає регулювання оптимальних темпів розвитку поточної виробничої діяльності	Обсяги джерел фінансових ресурсів

Зазначимо, що фінансова стійкість як основний показник ефективності системи адаптивного менеджменту ресурсів фінансових може оцінюватися

на основі двох крайнощів. Це розпізнається в тому, що кризова фінансова стійкість може спровокувати неплатоспроможність та нестачу коштів для покриття боргів, тоді як надмірна фінансова стійкість перешкоджатиме розвитку та обтяжуватиме підприємство непотрібними резервами.

Безперечно, керування обсягом власних коштів із метою збільшення їх частки у загальному капіталі агропідприємства позитивно вплине на фінансову стійкість, оскільки підвищить фінансову незалежність від зовнішніх джерел. Однак фінансова стійкість може зберігатися навіть тоді, коли активи підприємства лише частково фінансуються за рахунок власних коштів. Тому зміна структури капіталу підприємства за рахунок зростання долі позичених засобів може призвести до значного піднесення показників ефективності діяльності.

Фінансова стійкість та зростання прибутковості аграрних підприємств залежать від низки факторів. Однак темпи зростання показників діяльності та становища підприємства залежать, насамперед, від темпів зростання його власного капіталу, що залежить від таких факторів:

- рентабельність продажів;
- оборотність капіталу;
- фінансова активність у залученні капіталу.
- норма розподілу прибутку на інвестиційні потреби.

Враховуючи методику обчислення цих факторів, побудуємо модель, яка відображатиме взаємозв'язок реінвестованого прибутку й власного капіталу.

Отже,

$$y = \text{Прибуток, що реінвестується} / \text{Власний капітал}; \quad (3.1)$$

$$x_1 = \text{Чистий прибуток} / \text{Чистий дохід}; \quad (3.2)$$

$$x_2 = \text{Виручка} / \text{Валюта балансу}; \quad (3.3)$$

$$x_3 = \text{Валюта балансу/Власний капітал}; \quad (3.4)$$

$$x_4 = \text{Прибуток, що реінвестується/Чистий прибуток}. \quad (3.5)$$

$$\text{Звідси, } y = x_1 \times x_2 \times x_3 \times x_4. \quad (3.6)$$

Беручи за основу цю модель, побудуємо розширену модель для обчислення стійкого зростання:

$$y = a \times b \times c \times d \times e \times f. \quad (3.7)$$

де y – коефіцієнт зростання власного капіталу;

a – структура капіталу, яка є відношенням валюти балансу до власного капіталу;

b – частка поточних боргів у капіталі, що встановлюється відношенням поточних боргів до валюти балансу;

c – коефіцієнт поточної ліквідності, що є відношенням поточних активів до поточних пасивів;

d – оборотність поточних активів, що постає як відношення виручки до поточних активів;

e – рентабельність продажів, а саме співставлення чистого прибутку до чистого доходу;

f – норма розподілу прибутку, яка розпізнається як відношення прибутку, що реінвестується, до чистого прибутку.

В роботі Р.А. Слав'юка розглянуто концептуальну модель механізму фінансової стратегії сталого розвитку підприємств [43]. Саме такий підхід пропонується застосовувати при управлінні фінансовими джерелами ресурсів агропідприємства.

Для демонстрації ухвалення управлінських рішень щодо обрання стратегії автором запропоновано інтегральний показник фінансової надійності. Цей показник відрізняється від відомих тим, що враховує сукупний вплив інтегральної оцінки:

$$I_H = (1 - \prod_{i=1}^n (1 - K_H^i))^n = [1 - (1 - K_H^L)(1 - K_H^C)(1 - K_H^E)(1 - K_H^P)]^4 \rightarrow 1, \quad (3.8)$$

де K_H^i – інтегральне оцінювання i -го стану рівноваги,

n – кількість інтегральних оцінок;

K_H^L – ліквідність;

K_H^C – фінансова стійкість;

K_H^E – ефективність використання власного капіталу;

K_H^P – фінансовий ризик.

Порівняння фактичних і планових показників фінансової надійності дозволяє досить точно оцінити фінансово-економічну стійкість аналізованих підприємств (додатки А, Б). Запропонована послідовність формування механізму розробки фінансової стратегії дозволяє:

- здійснити комплексний аналіз і стратегічну діагностику фінансової стійкості підприємства для оцінювання його ситуативної поведінки на певному етапі розвитку;

- формалізувати процес імплементації фінансової стратегії та визначення його ієрархічних рівнів: рівень підприємства (визначається цільовою функцією сталого розвитку – максимізація вартості); рівень центру відповідальності (визначається створеною вартістю продукту), функціональний рівень (визначається стратегічними і тактичними рішеннями, що регулюють функціональні процеси);

- підготовка стратегічних фінансових планів сталого розвитку в автоматизованому режимі та їх коригування за необхідності;

- прогнозування сталого розвитку підприємства на основі стратегічних цінностей;

- оцінка ризику та чутливості показників фінансової стратегії;

- посилення регуляторних функцій менеджменту у сферах, що забезпечують контроль на всіх етапах реалізації фінансової стратегії та внесення оперативних змін за необхідності.

У зв'язку з цим основи системи адаптивного менеджменту фінансових ресурсів на мікрорівні полягають у наступному.

- скорегований аналіз матеріальних і фінансових потоків за окремими групами товарів і підрозділами, а також підприємству в цілому;

- поєднання планування й управління виконанням планів, що базується на зв'язку між плановими документами та системами обліку і звітності.

Це дає змогу розробляти узгоджені фінансові плани як для підприємства в цілому, так і для підрозділів та бізнес-напрямків.

Впровадження на підприємстві адаптивної системи фінансового менеджменту дозволяє:

- якісно оцінювати фінансовий стан підприємства;
- проводити фінансову оцінку основних напрямків діяльності (витрати, прибуток, рентабельність та інші показники в розрізі товарних груп, підрозділів та постачальників);

- обирати найбільш вигідні варіанти асортиментної політики (асортиментний склад та обсяги продажів за позиціями);

- розробляти бюджети для різних підрозділів та контролювати їх виконання;

- керувати фінансовими потоками;

- перевіряти фінансову спроможність виконання плану продажів і закупівель;

- передбачати та запобігати банкрутству та форс-мажорним обставинам;

- визначати строки, розміри й доцільність запозичень;

- аналізувати, планувати та управляти прибутком і збитками;

- аналізувати, планувати та управляти змінами в структурі балансу (наприклад, структурі капіталу).

В результаті впровадження адаптивних систем менеджменту фінансових ресурсів підприємства у керівництва з'являється більше можливостей для прийняття оперативних рішень, звітність компанії стає

прозорішою для інвесторів та акціонерів, підвищується операційна ефективність та інвестиційна привабливість організації.

Таким чином, розвиток системи адаптивного менеджменту фінансових ресурсів агропідприємства сприяє піднесенню фінансових результатів діяльності, забезпечує керівництву прозорість фінансового стану та руху фінансових ресурсів, дозволяє ухвалювати результативні управлінські рішення щодо формування найбільш сприятливих варіантів фінансового планування.

3.3. Прогнозування інтегральних показників якості формування фінансових ресурсів підприємства

Основна увага керівництва повинна бути зосереджена на пошуку шляхів пригнічення впливів фінансових ризиків при мобілізації певних видів фінансових ресурсів. Отже вкрай необхідним є запровадження відповідної якості мобілізації фінансових ресурсів підприємства в рамках загальної стратегії функціонування й розвитку підприємства.

В контексті визначення умовно безпечного рівня фінансового ризику і подальшого ефективного управління ним необхідно оцінювати стан фінансових ресурсів, акцентуючи увагу на якісних параметрах їх залучення.

Таким чином, провідною ціллю фінансової діяльності проєктується забезпечення фінансовими ресурсами для здійснення поточних виробничих процесів. Коли не вистачає власного капіталу адекватна фінансова підтримка потребує мобілізації позикових ресурсів. Бюджетування є практичним підґрунтям системи адаптивного менеджменту фінансових ресурсів, яка повною мірою враховує ступінь впливу фінансових ризиків та способи їх уникнення.

Результативність фінансової діяльності пропонується оцінювати через баланс між власними й залученими фінансовими ресурсами.

Дані таблиці 2.5 (див. розділ 2 роботи) вказують, що вартість активів підприємства зросла на 50% за період 2018-2022 рр.. При цьому власний капітал збільшився на 30%, а позиковий – більш ніж на 105,4%, тобто подвоївся. Така динаміка збільшення суми активів пов'язана з більшою привабливістю зовнішнього фінансування. Співставлення власного і позикового капіталу на початку періоду становило 2,8:1, а на кінець періоду - вже 1,7:1, причому власний капітал перевищує позиковий на 27,4%.

Для врахування негативних впливів фінансових ризиків пропонується керувати фінансовими ресурсами агропідприємства виходячи із встановлення прийнятної величини рівня коефіцієнта фінансового ризику. Такий підхід припускає затвердження цільових значень допустимих коефіцієнтів фінансового ризику та дозволяє більш свідомо ставитися до мобілізації позикових ресурсів, його кількісної та якісної структури.

Для оцінювання стану мобілізації фінансових ресурсів пропонується використати шестифакторну модель E ($QoRFR$), (повна назва *Quality of raising financial resources*):

$$QoRFR (K_1 \times K_2 \times K_3 \times K_4 \times K_5 \times K_6), \quad (3.9)$$

де K_1 – коефіцієнт автономії (фінансової незалежності),

K_2 – коефіцієнт концентрації капіталу позикового,

K_3 – коефіцієнт ризику фінансового (фінансового важеля),

K_4 – коефіцієнт фінансування;

K_5 – коефіцієнт мобільності капіталу власного,

K_6 – коефіцієнт поточних боргів.

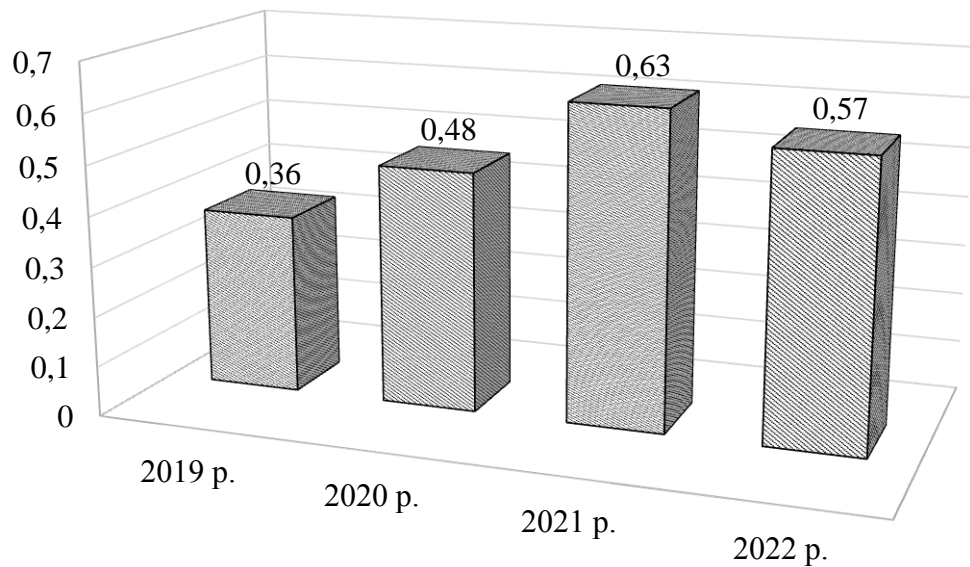

Рис. 3.4. Динаміка коефіцієнта фінансового ризику агропідприємства у 2019-2022 рр.

Аналізуючи динамічний ряд за інтегральними показниками якості мобілізації фінансових ресурсів E ($QoRFR$), за допомогою парної регресії можна з'ясувати прогностні параметри цільових орієнтирів на підставі коефіцієнтів фінансового ризику.

Спочатку проводяться розрахунки для поточного стану залучення позикового капіталу та робиться прогноз.

$$y = A + Bt + Ct^2 \quad (3.10)$$

Невідомі параметри A , B та C розраховуються за допомогою методу Гауса [24].

$$\begin{cases} A \times n + B \sum t + C \sum t^2 = \sum y_t \\ A \times \sum t + B \sum t^2 + C \sum t^3 = \sum y_t \times t \\ A \times \sum t^2 + B \sum t^3 + C \sum t^4 = \sum y_t \times t^2 \end{cases} \quad (3.11)$$

де A , B та C – коефіцієнти при вільних та аргументних коефіцієнтах t ;

n – кількість членів у часовому ряді;

t – час (роки, де $t = 1, 2, 3, 4$);

y_t – інтегральні показники якості мобілізації фінансових ресурсів.

Підставивши вихідні дані до інтегральних показників якості мобілізації фінансових ресурсів, отримаємо наступну систему нормальних рівнянь:

$$\begin{cases} 4 \times A + 10 \times B + 30 \times C = 0,00056842 \\ 10 \times A + 30 \times B + 100 \times C = -0,00543292 \\ 30 \times A + 100 \times B + 354 \times C = -0,03897023 \end{cases} \quad (3.12)$$

Результати розрахунку за методом Гауса дали наступні дані:

$$A = -0,0039;$$

$$B = 0,00674;$$

$$C = -0,00149.$$

Таким чином, в результаті розв'язання симультанних рівнянь отримано наступне прогностичне рівняння:

$$y = -0,0039 + 0,00674t - 0,00149t^2 \quad (3.13)$$

Для розрахунку прогностичного значення за інтегральними показниками якості мобілізації фінансових ресурсів на майбутнє, наприклад, на 3 наступні роки (2023-2025), у рівняння прогнозу підставляється значення $t = 5, 6, 7$.

$$E(QoRFR)_{2023} = -0,0039 + 0,00674t - 0,00149t^2 = -0,00745,$$

$$E(QoRFR)_{2024} = -0,0039 + 0,00674t - 0,00149t^2 = -0,01710,$$

$$E(QoRFR)_{2025} = -0,0039 + 0,00674t - 0,00149t^2 = -0,02973$$

З огляду на поточну ситуацію із мобілізацією фінансових ресурсів, якість фінансових ресурсів погіршується і прогноз є негативним (рис. 3.5).

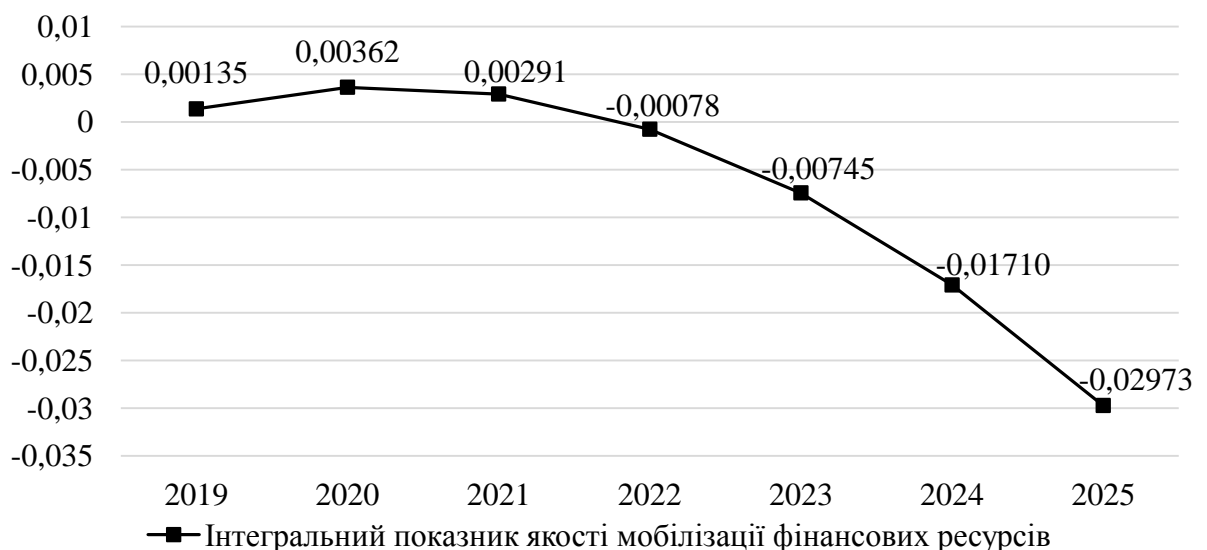

Рис. 3.5. Інтегральні показники якості мобілізації фінансових ресурсів у 2019-2022 роках та прогноз до 2025 року

З цього розрахунку видно, що модель мобілізації фінансових ресурсів потребує негайної зміни. Негативний сценарій втрати автономії та збільшення фінансових ризиків ще не реалізувався. Потрібно уважно переглянути структуру фінансових ресурсів задля зменшення частки запозичень та утримання коефіцієнту фінансового ризику нижче 0,6. У цьому випадку прогноз буде наступним:

$$\begin{cases} 4 \times A + 10 \times B + 30 \times C = 0,00074508 \\ 10 \times A + 30 \times B + 100 \times C = 0,0027465 \\ 30 \times A + 100 \times B + 354 \times C = 0,07853205 \end{cases} \quad (3.14)$$

Результати обчислень за методом Гауса дали такі дані:

$$A = 0,00139;$$

$$B = -0,000548;$$

$$C = 0,000264.$$

Таким чином, обчислення одночасних рівнянь дало наступне рівняння прогнозу:

$$Y = 0,00139 - 0,000548t + 0,000264 t^2 \quad (3.15)$$

Для розрахунку прогнозних значень інтегральних показників якості мобілізації фінансових ресурсів підприємств на перспективу (як приклад, на 2022-2025 роки), підставимо в рівняння прогнозу значення $t = 5, 6, 7$.

$$E(QoRFR)_{2023} = 0,00139 - 0,000548t + 0,000264 t^2 = -0,00745,$$

$$E(QoRFR)_{2024} = 0,00139 - 0,000548t + 0,000264 t^2 = -0,01710,$$

$$E(QoRFR)_{2025} = 0,00139 - 0,000548t + 0,000264 t^2 = -0,02973$$

Модель показує, що прогнози щодо якості фінансування покращуються за умови дотримання цільового коефіцієнта фінансового ризику (рис. 3.6).

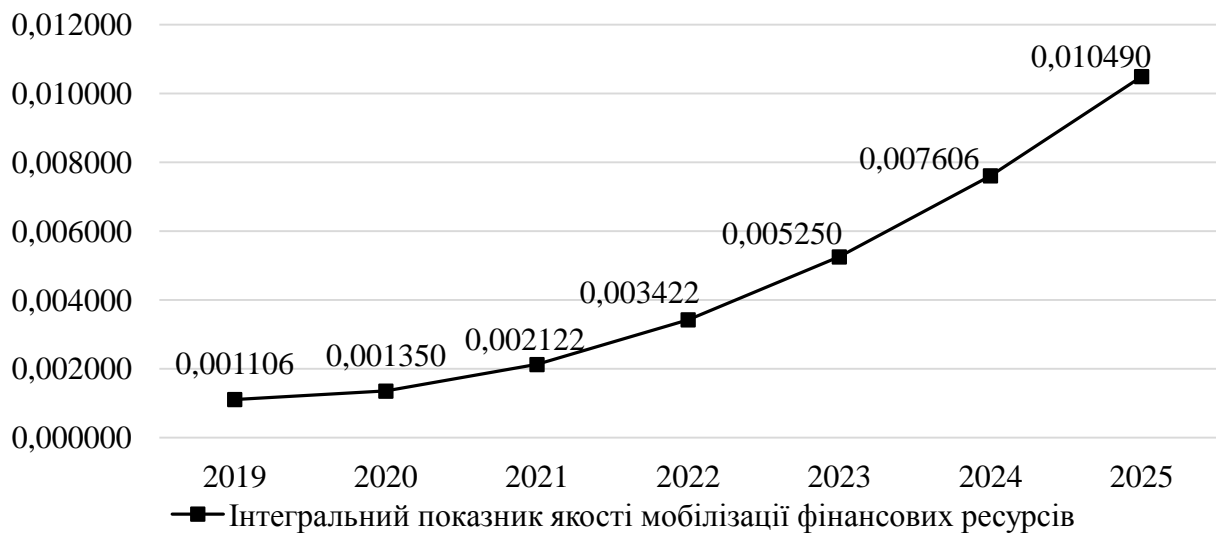

Рис. 3.6. Прогнозована динаміка інтегральних показників якості мобілізації фінансових ресурсів за умов прийнятної величини коефіцієнта фінансового ризику

Таким чином, якість фінансування підприємства безпосередньо визначається тим, наскільки вплив фінансового ризику обмежений або взагалі не враховується. Якщо галузь, до якої належить підприємство, перебуває на стадії швидкого розвитку і попит на його продукцію постійно зростає, нормальною практикою є залучення зовнішнього фінансування для розширення діяльності та задоволення зростаючого попиту, оскільки стабільні доходи та прибутки дають змогу своєчасно сплачувати борги. Однак ринкові умови в глобалізованій економіці можуть раптово змінитися, і те, що вважалося передбачуваним і стабільним, може перестати бути таким. Як показано в таблиці 3.2, необхідно уважно стежити за розвитком факторів, що впливають на вибір стратегії залучення фінансування (ринковий попит, надходження виручки від реалізації, розмір чистого фінансового результату).

Таблиця 3.2

Фактори впливу на вибір стратегії мобілізації фінансових ресурсів

Тип стратегії мобілізації фінансових ресурсів	Мобілізація коштів	Прийнятне значення коефіцієнта фінансового ризику

Високо ризикова (оптимістична)	Зростають обсяги позикових коштів	Не перевищує 1
Поміркована	Співвідношення 1:1	Не перевищує 0,6
Обережна (консервативна)	Відмова від позикових коштів, переважають власні джерела	Не перевищує 0,3

Таким чином, проведено розрахунки та побудовано інтегральні показники якості мобілізації фінансових ресурсів, які є комплексними синтетичними показниками, здатними прогнозувати вплив фінансових ризиків на діяльність підприємства. З метою захисту від ризику втрати фінансових ресурсів, збитків та уникнення ризику керування мобілізацією фінансових ресурсів має здійснюватися з урахуванням цільового коефіцієнта фінансового ризику.

Висновки до розділу 3

1. Для покращення менеджменту фінансових ресурсів сільгосп підприємств формуються сучасні організаційно-економічні механізми, що базуються на взаємодії комплексу важелів, адаптованих до впливу макроекономічних та мікроекономічних чинників. Пріоритетними заходами щодо вдосконалення системи управління фінансами на мікрорівні мають стати стратегічне планування і прогнозування. Реалізація обґрунтованої фінансової стратегії має забезпечити накопичення достатнього обсягу власних коштів для ефективного використання в господарській діяльності сільгосп підприємств та раціональне формування запозиченого капіталу.

2. Адаптивна система менеджменту фінансових ресурсів агропідприємства – це комплекс дій, методів та інструментів, що формують фінансову стійкість і дають змогу підприємству адаптуватися до змін зовнішнього середовища і знаходити найбільш ефективні варіанти ухвалення і організації виконання господарських рішень.

3. Для врахування негативних впливів фінансових ризиків пропонується керувати фінансовими ресурсами агропідприємства виходячи із встановлення прийнятної величини рівня коефіцієнта фінансового ризику. Такий підхід припускає затвердження цільових значень допустимих коефіцієнтів фінансового ризику та дозволяє більш свідомо ставитися до мобілізації позикових ресурсів, його кількісної та якісної структури. З метою захисту від ризику втрати фінансових ресурсів, збитків та уникнення ризику керування мобілізацією фінансових ресурсів має відбуватися з урахуванням цільового коефіцієнта фінансового ризику.

ВИСНОВКИ І ПРОПОЗИЦІЇ

Результати проведеного дослідження щодо удосконалення менеджменту джерел формування фінансових ресурсів підприємства дозволяють окреслити наступні висновки:

1. Незалежно від галузі діяльності, організаційної форми чи правового статусу, фінансові ресурси мають велике значення в новітніх умовах функціонування підприємств. Ця важливість зумовлена здатністю фінансових ресурсів трансформуватися в матеріальні та нематеріальні, інформаційні, інтелектуальні, технологічні та інші види. Саме достатність фінансових ресурсів гарантує фінансову стійкість, платоспроможність підприємств, стабільність обсягів виробництва й можливість розширення бізнесу. Тому опікування джерелами утворення фінансових ресурсів агропідприємств й керування ними є важливими питаннями для національної економіки.

2. Накопичення та вкладання ресурсів фінансових має велике значення в процесі виживання та розвитку підприємства. Проведене дослідження з'ясувало, що фінансові ресурси агропідприємства – це сукупна величина всіх коштів грошових або прирівняних до них ліквідних активів (грошовий капітал), що інвестовані або можуть бути інвестовані у фізичний виробничий капітал. Цей капітал відшкодовується в процесі діяльності, капіталізується як нерозподілений прибуток і знову повертається в активи підприємства.

3. Підтверджується той факт, що менеджмент фінансових ресурсів розпізнається складовим елементом загального управління підприємством, а фінансові ресурси виявляються одним із об'єктів фінансового менеджменту. Центральною ланкою системи менеджменту фінансових ресурсів є оперативний контроль за виконанням запланованих рішень, оскільки саме він розпізнає стан надходження позикових і накопичення власних ресурсів. У роботі виявлено, що керування ресурсами фінансовими постає досить багатofакторним процесом, який варіюється через розміри підприємства і

види економічної діяльності. Ефективність системи менеджменту ресурсів фінансових так само залежить від швидкості реагування на непередбачувані події.

4. Проблема забезпечення сільгоспідприємств достатніми та безпечними в контексті фінансової стійкості джерелами фінансових ресурсів є глибокою, масштабною і всеохоплюючою. Але саме за допомогою аналізування фінансових ресурсів можливо проєктувати перспективи досягнення цих стратегічних цілей. Це означає визначення і розв'язання проблем, що сприятиме поліпшенню складу і структури джерел ресурсів фінансування, ефективності мобілізації і вкладання фінансових ресурсів й інших аспектів стійкого розвитку агропідприємств.

5. Розгорнута оцінка власних й позикових ресурсів підприємства виявила, що впродовж 2018-2022 років відбувалося збільшення по всіх балансових статтях пасиву. Проте найбільше зросли довгострокові банківські кредити – майже у 3 рази, що вказує на довіру до підприємства з боку банків. Також подвоїлася і поточна заборгованість кредиторська, а її сума зростає із 31164 тис. грн. у 2018 році до 68360 тис. грн. у 2022 році. Загалом з'ясовано, що підприємство значно наростило обсяг позикових ресурсів. Це зростання відбувалося більш інтенсивно, аніж зростання власного капіталу.

6. Обсяги власних ресурсів за період 2018-2022 роки значно перевищували позикові кошти. Тому навіть підвищенні темпи зростання довгострокових кредитів банків і поточної кредиторської заборгованості не погіршують фінансову стійкість підприємства. Збільшення власного капіталу характеризує підприємство із позитивного боку. Перш за все, це вказує на збільшення рівня захищеності від небажаних чинників, особливо збитків, які покриваються за рахунок власного капіталу, підвищення рівня стабільності розвитку, фінансової стійкості, зниження залежності від запозичених коштів тощо.

7. За результатами досліджень слід відзначити, що діяльність ТОВ підприємства загалом є прибутковою, хоча у 2020 році були отримані збитки.

Не дивлячись на непросту економічну та політичну ситуацію в Україні, військові дії підприємству вдалося адаптуватися до реалій бізнесу та знов отримувати прибуток. Так, у 2022 році рентабельність за всіма показниками зросла та майже досягла рівня 2018 року. Особливо показовою, з точки зору власників бізнесу, є рентабельність власного капіталу, яка у 2018 році становила 26,5%, а у 2022 році – 23%.

8. Оцінювання індикаторів фінансової стійкості підприємства доводить, що всі показники упродовж 2018-2022 років залишаються в межах норми та вказують на стабільну роботу підприємства. Проаналізувавши фінансові джерела формування ресурсів підприємства, їх динаміку і структурний склад, а також відносні показники фінансової стійкості слід охарактеризувати аграрне підприємство фінансово стійким, що спроможне ефективно здійснювати свою господарську діяльність.

9. Адаптивна система менеджменту фінансових ресурсів агропідприємства – це комплекс дій, методів та інструментів, що формують фінансову стійкість і дають змогу підприємству адаптуватися до змін зовнішнього середовища і знаходити найбільш ефективні варіанти ухвалення і організації виконання господарських рішень.

10. Для врахування негативних впливів фінансових ризиків пропонується керувати фінансовими ресурсами агропідприємства виходячи із встановлення прийнятної величини рівня коефіцієнта фінансового ризику. Такий підхід припускає затвердження цільових значень допустимих коефіцієнтів фінансового ризику та дозволяє більш свідомо ставитися до мобілізації позикових ресурсів, його кількісної та якісної структури. З метою захисту від ризику втрати фінансових ресурсів, збитків та уникнення ризику керування мобілізацією фінансових ресурсів має відбуватися з урахуванням цільового коефіцієнта фінансового ризику.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абдуллаєва А.Є. Особливості здійснення стратегічного управління фінансовими ресурсами на вітчизняних підприємствах. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2020. № 1. С. 188-191.
2. Адонін С.В., Касімова Т.О. Управління фінансовими ресурсами підприємства в сучасних умовах. *Ефективна економіка*. 2022. № 11. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2022_11_41.
3. Аранчій В.І., Зоря О.П. Фінансова стратегія у системі управління фінансами підприємства. *Вісник Полтавської державної аграрної академії*. 2016. № 2. С. 156-159.
4. Бражник Л.В. Фінансові ресурси підприємства: їх формування та використання. *Економіка і суспільство*. 2018. № 14. С. 778-783. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/14_ukr/111.pdf
5. Бровко Л.І., Бровко Є.І., Крижановський О.О. Формування фінансових ресурсів підприємств в умовах нестабільності. *Економіка та держава*. 2019. № 9. С. 57-63. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6806.2019.9.57>
6. Бровко Л.І., Водолазська О.А., Ісмайлова С.І. Формування фінансових ресурсів аграрних підприємств України в умовах воєнних дій. *Інвестиції: практика та досвід*. 2023. № 22. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2023.22.118>
7. Бугас В.В., Коваль А.А. Управління фінансовими ресурсами підприємства. *Modern economics*. 2020. № 19. С. 32-34. http://nbuv.gov.ua/UJRN/modecon_2020_19_7.
8. Вараксіна О.В., Перебийніс А.В. Управління фінансовими ресурсами як ключовий чинник формування конкурентоспроможності підприємства. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2020. Вип. 30. С. 28-31. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuumevcg_2020_30_7.

9. Великих К.О. Окремі аспекти управління фінансовими ресурсами підприємства. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Серія : Економічні науки.* 2020. № 5(2). С. 122-127. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/mnjie_2020_5\(2\)__18](http://nbuv.gov.ua/UJRN/mnjie_2020_5(2)__18).

10. Вівчар О.Й., Кравчук П.Ю. Економіко-математичне моделювання в дослідженні ефективності формування фінансових ресурсів підприємства. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Серія : Економічні науки.* 2020. № 4(2). С. 103-108. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/mnjie_2020_4\(2\)__13](http://nbuv.gov.ua/UJRN/mnjie_2020_4(2)__13).

11. Гайбура Ю.А. Концептуальні засади формування фінансових ресурсів підприємств за сучасних умов. *Агросвіт.* 2020. № 6. С. 14-21. DOI: 10.32702/2306-6792.2020.6.14

12. Галачинська Т., Рзаєва Т.Г., Рзаєв Г.І. Фінансові ресурси підприємства: теоретичні підходи та напрями аналізу. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки.* 2020. № 3. С. 25-28. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vchnu_ekon_2020_3_7.

13. Гарматій Н., Химич І., Різник Н. Специфіка забезпеченості ефективності діяльності підприємства фінансовими ресурсами, на прикладі ПАТ «Київська кондитерська фабрика «Рошен». *Соціально-економічні проблеми і держава.* 2020. Вип. 1. С. 91-100. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Sepid_2020_1_11.

14. Герасимчук О.В. Шляхи підвищення ефективності використання фінансових ресурсів підприємства. *Економічний простір.* 2020. № 153. С. 40-45. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/есpros_2020_153_9.

15. Гладкова О.В., Свиначенко Т.І. Оптимізація структури фінансових ресурсів суб'єктів підприємництва. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Серія : Економічні науки.* 2019. № 4. С. 22-29. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/mnjie_2019_4_5.

16. Григораш О.В., Таран Н.О., Жданова О.М. Формування фінансових ресурсів підприємств України. *Економіка і суспільство.* 2017. № 13. С. 1072-1077. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/13_ukr/179.pdf

17. Добровольська О.В., Водолазська О.А., Грицюк С.І. Формування системи стратегічних цілей фінансової діяльності підприємства. *Інвестиції: практика та досвід*. 2022. № 19-20, С. 47-53. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2022.19-20.47>

18. Журавльова Т.О. Формування фінансових ресурсів підприємства в умовах кризи. *Економіка та держава*. 2020. № 3. С. 42-45. DOI: [10.32702/2306-6806.2020.3.42](https://doi.org/10.32702/2306-6806.2020.3.42)

19. Завгородня Т.П., Костюк В.А., Холодний Г.О., Скрипник В.В. Безпекове стратегування управління інноваційними бізнес-процесами та капіталізацією в агропродовольчій сфері в умовах глобалізації фінансових ринків. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2022. № 3. С. 116-124.

20. Ігнатенко М.М., Мармуль Л.О. Фінансові й інвестиційні джерела та ресурси забезпечення конкурентоспроможності підприємств агропродовольчої сфери економіки. *Економічний вісник університету*. 2020. Вип. 44. С. 13-18. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecvu_2020_44_4.

21. Козинець І.Г., Берднік С.С. Співвідношення понять «фінанси» та «фінансові ресурси». *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2021. № 3. С. 112-116. URI: http://nbuv.gov.ua/UJRN/anprop_2021_3_22.

22. Колеснік Я.В., Мажара А.В. Роль управління фінансовими ресурсами в процесі підвищення прибутковості сільськогосподарського підприємства. *Інвестиції: практика та досвід*. 2019. № 21. С. 49-53. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2019.21.49>

23. Кондратенко Н.О., Новікова М.М., Спасів Н.Я. Розвиток системи адаптивного управління фінансовими ресурсами підприємства. *Проблеми економіки*. 2021. № 1. С. 78-84. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/PeKon_2021_1_11.

24. Куцик П.О., Васильців Т.Г., Сороківський В.М., Стефаняк В.І., Сороківська М.В. Управління фінансовими ризиками : навчальний посібник. Львів : Растр-7, 2016. 318 с.

25. Лупенко Ю.О., Коваленко О.В., Яценко Л.О. Забезпечення

фінансовими ресурсами аграрних підприємств. *Продовольчі ресурси*. 2020. Т. 8, № 15. С. 219-237. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pr_2020_8_15_26.

26. Малій О.Г., Сизикова Н.В. Залучення банківських кредитів для формування фінансових ресурсів сільськогосподарських підприємств. *Креативний простір*. 2023. № 12. С. 50-51. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/krpr_2023_12_21.

27. Масюк Ю.В., Рудакова В.Ю. Управління фінансовими ресурсами підприємств аграрного сектору. *Інвестиції: практика та досвід*. 2022. № 22. С. 74-78.

28. Масюк Ю.В., Шкода А.В. Особливості формування та використання фінансових ресурсів підприємства. *Економіка та суспільство*. 2021. № 34. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-34-27>

29. Нагорна І.В., Степанчук О.О. Стратегічний аналіз фінансової стійкості підприємства. *Ефективна економіка*. 2020. № 11. DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2105-2020.11.80>

30. Назарова К.О., Нежива М.О. Аналіз та контроль ефективності використання фінансових ресурсів підприємства. *Бізнес Інформ*. 2017. № 5. С. 216-220. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/binf_2017_5_37.

31. Нечипоренко А.В., Рибалкіна А.О. Теоретичні аспекти формування та використання фінансових ресурсів підприємства. *Ефективна економіка*. 2020. № 11. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=8361>

32. Пархоменко П. Імовірнісний підхід до вибору варіантів розміщення замовлення з метою мінімізації ризиків витрачання фінансового ресурсу при прийнятті управлінських рішень. *Social development & Security*. 2020. Vol. 10, Iss. 1. С. 188-194. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/socdevsec_2020_10_1_21.

33. Петровська І.О., Шостак Л.Б. Забезпечення завдань сталого розвитку в умовах обмеження фінансових ресурсів. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія : Економіка і управління*. 2021. Т. 32(71), № 1. С. 63-70. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/UZTNU_econ_2021_32\(71\)_1_13](http://nbuv.gov.ua/UJRN/UZTNU_econ_2021_32(71)_1_13).

34. Пилип'як О.В., Майор О.В., Попович Ю.Г. Теоретичні аспекти формування і використання фінансових ресурсів на підприємстві в сучасних умовах. *Економіка і управління*. 2022. № 1. С. 88-95. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/econupr_2022_1_13.

35. Польова О.Л. Управління фінансовими ресурсами аграрних підприємств. *Sciences of Europe*. 2018. № 11 (11). С. 58-63. URL: <https://www.europe-science.com/wp-content/uploads/2020/10/VOL-3-No-11-11-2017.pdf>

36. Полятикiна Л. І. Управління фінансовими ресурсами та їх вплив на розвиток підприємства. *Вісник Дніпропетровського науково-дослідного інституту судових експертиз Міністерства юстиції України. Економічні науки*. 2021. Вип. 1. С. 57-62. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vdndiceen_2021_1_10.

37. Пріоритети забезпечення стійкості промисловості й аграрного сектору економіки України в умовах повномасштабної війни : аналіт. доп. / [О. В. Собкевич, А. В. Шевченко, В. М. Русан, Л. А. Жураковська] ; за ред. Я. А. Жаліла. Київ : НІСД, 2023. 49 с. DOI: <https://doi.org/10.53679/NISS-analytrep.2023.04>

38. Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні : Закон України від 16.07.1999 р. № 996-XIV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14>.

39. Ромашко О.М., Неміш Ю.В. Практичні аспекти оцінювання фінансових ресурсів підприємства. *Проблеми економіки*. 2020. № 2. С. 288-294. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pekon_2020_2_33.

40. Рубай О., Синявська Л. Вдосконалення системи управління фінансовими ресурсами сільськогосподарських підприємств. Вісник Львівського національного аграрного університету. *Економіка АПК*. 2020. № 27. С. 109-112. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vlnau_econ_2020_27_22.

41. Русан В.М. Особливості функціонування аграрного сектора економіки України в умовах війни. *Національний інститут стратегічних*

досліджень. 28 липня 2022 року. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/ekonomika/osoblyvosti-funktsionuvannya-ahrarnoho-sektora-ekonomiky-ukrayiny-v-umovakh>

42. Русіна Ю.О., Русин О.В. Шляхи формування та ефективність використання фінансових ресурсів підприємств. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука»*. 2019. № 11(2). С. 9-13. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/mnj_2019_11\(2\)_3](http://nbuv.gov.ua/UJRN/mnj_2019_11(2)_3).

43. Слав'юк Р.А. Капітал підприємств і банків: теоретичні основи формування та управління : монографія. Київ : ДВНЗ «Університет банківської справи», 2016. 330 с.

44. Смирна О.В., Арієнчук А.М. Проблеми та напрями акумулювання фінансових ресурсів підприємствами на фінансовому ринку. *Ефективна економіка*. 2020. № 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2020_2_41.

45. Телегін В.В. Еволюція формулювання сутності фінансових ресурсів. *Ефективна економіка*. 2020. № 11. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2020_11_86.

46. Тітенко З.М., Сукач І.П., Конончук Н.Л. Управління фінансовими ресурсами підприємства. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука»*. 2021. № 13. С. 11-15. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/mnj_2021_13_3.

47. Томашевська А.В., Жук О.І. Управління фінансовими ресурсами підприємства в умовах кризи. *Актуальні проблеми розвитку регіональної економіки*. 2022. Т. 1. № 18. С. 60-67. DOI: <https://doi.org/10.15330/apred.1.18.60-67>

48. Фінансова політика в аграрному секторі економіки: стан та перспективи: монографія / [І. В. Абрамова, О. М. Віленчук, Д. І. Дема та ін.]; за ред. проф. Д. І. Деми. Житомир: ЖНАЕУ, 2015. 364 с.

49. Фінансовий аналіз: навч. посіб. / [М. Р. Лучко, С. М. Жукевич, А. І. Фаріон та ін.]. Тернопіль: ТНЕУ, 2016. 304 с.

50. Форкун І.В., Гордєєв Т.А. Управління залученням фінансових ресурсів підприємства на основі таргетування коефіцієнта фінансового

ризиків. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки.* 2021. № 3. С. 262-267. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vchnu_ekon_2021_3_45.

51. Халатур С. М. Особливості та шляхи вдосконалення фінансування розвитку сільського господарства в Україні. *Бізнес Інформ.* 2017. № 4. С. 194-198. URL: https://www.business-inform.net/annotated-catalogue/?year=2017&abstract=2017_04_0&lang=ua&stqa=29

52. Kalaman O., Purtskhvanidze O., Levchuk Yu. Methodology formation of enterprise financial strategy on the basis of existing models analysis. *Економіка харчової промисловості.* 2020. Т. 12, Вип. 3. С. 33-41.

53. Khalatur S., Velychko O., Oleksiuk V., Kravchenko M., Karamushka D. Financial security as a component of ensuring innovative development of agricultural production. *Financial and credit activity problems of theory and practice.* 2023. Vol. 3(50). Pp. 341-356. DOI: <https://doi.org/10.55643/fcaptp.3.50.2023.4050>

54. Khalatur S.M. Innovative doctrine development of agriculture growth of Ukraine. *Technology audit and production reserves.* 2017. № 4, 5 (36). С. 19-26. URL: <http://journals.uran.ua/tarp/article/view/108918/104383>.

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

Таблиця А.1

Стан ЧА	Ситуація		Характеристика ситуації	Діагноз фінансових станів підприємства
	Інди- катори	Умови фінансової рівноваги		
ЧА ⁺	П ⁺ , СК ⁺	$A - ДЗ - КЗ > СК$ $ВК > СК, П > 0$	Розширене відтворення. Ефективне використання капіталу; забезпечення зростання вартості підприємства	Ідеальний стан
ЧА ⁺	П ⁰ , СК ⁺	$A - ДЗ - КЗ = СК$ $ВК = СК, П = 0$	Просте відтворення. Використання капіталу не приносить ані прибутку, ані збитку	Стан статичної рівноваги
ЧА ⁺	П ⁻ , СК ⁺	$A - ДЗ - КЗ < СК$ $ВК < СК, П < 0$ $ П < СК$	Неефективне використання капіталу	Стан назрівання фінансової кризи
ЧА ⁰	П ⁻ , СК ⁺	$A - ДЗ - КЗ < СК$ $ВК < СК, П < 0$ $ П = СК$	Можливе повне покриття збитків реалізацією активів	Стан фінансової кризи 1-го ступеня
ЧА ⁻	П ⁻ , СК ⁺	$ЧА < СК + ДЗ + КЗ$ $ВК = СК, П < 0$ $ П > СК$	Можливе часткове покриття збитків реалізацією активів	Стан фінансової кризи 2-го ступеня
ЧА ⁻	П ⁻ , СК ⁺	$A - ДЗ - КЗ < СК$ $ВК < СК, П < 0$ $ П > СК$	Покриття збитків реалізацією активів неможливе	Стан фінансової кризи 3-го ступеня (незворотна криза)

ЧА – чисті активи; П – прибуток; СК – статутний капітал; А – активи;
ДЗ – довгострокові зобов'язання; КЗ – короткострокові зобов'язання; ВК – власний
капітал; «+», «0», «-» – позитивне, нульове і від'ємне значення чистих активів

Модельовання ситуацій фінансової рівноваги [43]

ДОДАТОК Б

Таблиця Б.1

Методика оцінювання вибору фінансової стратегії підприємства [43]

Тип	Характеристика	Інтегровані показники	Обмеження
Розвиток	Фінансова рівновага з рентабельності. Загальна стратегія – наступальна, наступально-захисна	Інтегрований коефіцієнт надійності з ефективності використання власного капіталу (K_n^e): $K_n^e = \left[1 - (1 - K_n^{ep})(1 - K_n^{ca})(1 - K_n^{en}) \right]^{n_1}$	$ЧА > 0, ЧП > 0,$ $ЧА > СК, ЧП > СК$
Стабілізація	Фінансова рівновага зі збереження та підтримки потенціалу фінансово-економічної стійкості. Загальна стратегія – очікувальна, захисна	Інтегрований коефіцієнт надійності з фінансово-економічної стійкості (K_n^c): $K_n^c = \left[1 - (1 - K_n^{cp})(1 - K_n^{ca})(1 - K_n^{za}) \right]^{n_2}$	$ЧА > 0, ЧП > 0,$ $ЧА = СК, ЧП = СК$
Становлення	Фінансова рівновага з ліквідності та платоспроможності. Загальна стратегія – захисна, очікувальна	Інтегрований коефіцієнт надійності з ліквідності (K_n^l): $K_n^l = \left[1 - (1 - K_n^{lo})(1 - K_n^{lz})(1 - K_n^{ml}) \right]^{n_3}$	$ЧА \leq 0, ЧП \leq 0,$ $СК > ЧА, СК > ЧП,$ $(\Phi А) > (ПЗ)$
Диверсифікація	Фінансова рівновага зі збереження потенціалу фінансово-економічної стійкості. Загальна стратегія – наступально-захисна, очікувальна	Інтегрований коефіцієнт надійності з ризику (K_n^p): $K_n^p = 1 - \frac{1}{A} \sum_{k=1}^n r_k \sum_{i=1}^{m_k} \alpha_i \cdot P(A_i)M(A_i)$	$ЧА > 0, ЧП > 0,$ $СК > ЧА, СК > ЧП,$ $B_H(АБ) > B_H(A) + B_H(B)$

Значення: K_n^{ml} – коефіцієнт надійності з термінової ліквідності; K_n^{lo} – коефіцієнт надійності з ліквідності обігу; K_n^{lz} – коефіцієнт надійності з ліквідності готівки; K_n^{ep} – коефіцієнт надійності з економічної рентабельності; K_n^{ca} – коефіцієнт надійності структури оборотних активів; K_n^{za} – коефіцієнт надійності із забезпеченості активів джерелами фінансування; K_n^{cp} – коефіцієнт надійності зі збалансованості структури фінансових ресурсів; K_n^{ca} – коефіцієнт надійності ефективності використання активів, K_n^{en} – коефіцієнт надійності з економічного потенціалу; n – число етапів фінансової стратегії; α_i – ваговий коефіцієнт i -го виду ризику; m_k – кількість ризиків на k -му етапі; A – величина активів; r_k – рівень ризику на k -му етапі реалізації стратегії; $M(A_i)$ – математичне очікування втрат; $P(A_i)$ – імовірність втрати від ризикової події A_i ; $B_H(АБ), B_H(A), B_H(B)$ – наведена (дисконтна) вартість активів; $ПЗ$ – поточні зобов'язання; $\Phi А$ – фінансові активи; n_1, n_2, n_3 – кількість показників надійності за типами рівноваги